

luettu
9.5.15 /me

Pohjanmaan elinkeino-,
liikenne- ja ympäristökeskus
Oulu
29.04.2015
Dnro POPFIY 2930/356C-2012

VYYHTI
(Vesistöt ja Ympäristö Yhdessä Hyvään Tilaan)
2012-2014
LOPPURAPORTTI

Sisälllys

1 Hankkeen toteuttajat.....	4
2 Hankkeen nimi ja hanketunnus	4
3 Yhteenveto hankkeesta	4
4 Hankkeen tavoitteet	4
4.1 Ylemmän tason tavoitteet, joiden osa hanke on	4
4.2 Hankkeen tavoitteet	5
4.2.1 Yleiset tavoitteet	5
4.2.2 Välittäjäorganisaati selvitys ja suositukset – osion tavoitteet.....	6
4.2.3 Maiseman- ja luonnonhoito -osion tavoitteet (Pohjois-Pohjanmaa)	6
5 Tiivistelmä hankkeen toteutuksesta ja tuloksista	6
6 Hankkeen toteutus.....	8
6.1 Toimenpiteet Keski- ja Etelä-Pohjanmaalla	8
6.1.1 Keski-Pohjanmaa.....	9
6.1.2 Kansainvälinen toiminta ja koulu yhteistyö Keski-Pohjanmaalla	10
6.1.3 Etelä-Pohjanmaa	11
6.2 Kunnostuskohteet Etelä- ja Keski-Pohjanmaalla	12
6.2.1 Vesistö kunnostuskohteet	12
6.2.2 Kosteikkokartoitukset	14
6.2.3 Maisemakohteet	15
6.3 Toimenpiteet Pohjois-Pohjanmaan alueella	15
6.4 Kunnostuskohteet Pohjois-Pohjanmaan alueella	16
6.4.1 Vesistö kunnostuskohteet	16
6.4.2 Kosteikot ja valuma-alue kunnostukset	22
6.4.3 Maiseman- ja luonnonhoito-osio	25
6.5 Välittäjäorganisaati selvitys ja –suositukset	29
6.5.1 Keski- ja Etelä-Pohjanmaa.....	29
6.5.2 Pohjois-Pohjanmaa	30
6.6 Aikataulu	32
6.7 Resurssit	32
6.8 Toteutuksen organisaatio	33
6.9 Kustannukset ja rahoitus	33
6.10 Raportointi ja seuranta	33
6.11 Toteutus oletukset ja riskit	34
6.12 Yhteistyökumppanit.....	34

7 Hankkeen tulokset ja vaikutukset.....	34
7.1 Keski- ja Etelä-Pohjanmaa.....	35
7.1.1 Maisemanhoitokohteet	35
7.1.2 Nuorten aktivointi vesistökuunnostuksiin	36
7.2 Pohjois-Pohjanmaa	36
7.2.1 Vesistökuunnostukset.....	36
7.2.2 Maiseman- ja luonnonhoito –osio	37
7.3 Välittäjäorganisaatio selvitys ja -suositukset.....	38
7.3.1. Keski- ja Etelä-Pohjanmaa.....	38
7.3.2 Pohjois-Pohjanmaa	40
8 Esitykset jatkotoimenpiteiksi	41
8.1 Keski- ja Etelä-Pohjanmaa.....	42
8.2 Pohjois-Pohjanmaa	43
8.3 Välittäjäorganisaatio selvitys- ja suositukset.....	44
8.3.1 Keski- ja Etelä-Pohjanmaa.....	44
8.3.2 Pohjois-Pohjanmaa	44

1 Hankkeen toteuttajat

Hankkeen hallinnoijana toimi ProAgria Oulu ry. Hanketta toteuttivat ProAgria Oulu ry, Oulun Maa- ja kotitalousnaiset ja Oulun kalatalouskeskus. Sopimusyhteistyökumppaneita ja osatoteuttajia olivat Pohjanmaan vesi ja ympäristö ry, ProAgria Keski-Pohjanmaa ry ja ProAgria Etelä-Pohjanmaa ry.

2 Hankkeen nimi ja hanketunnus

Hankkeen nimi: VYYHTI (Vesistöt ja ympäristö yhdessä hyvään tilaan)
Hanketunnus: 18252

3 Yhteenveto hankkeesta

Hankkeen tavoitteena oli edistää vesien- ja ympäristönhoitoa luomalla toimintamallit ja välittäjäorganisaatiot pienimuotoisen kunnostus- ja hoitotoiminnan tueksi sekä aktivoida kohderyhmiä ympäristönhoitoon.

Hankkeen toimenpiteitä olivat: Kehitetään toimintamallit pienten kunnostustoimien toteuttamisen ja hankkeistamisen läpiviemiseksi. Selvitetään sopivimmat mallit välittäjäorganisaatioiden toimintamuodoiksi. Toimijoiden aktivoimiseksi järjestetään työpajatilaisuuksien sarjoja, joissa opastetaan käytännön työssä ja tehdään yhdessä osallistujien kanssa hoito- ja kunnostussuunnitelmia sekä avustetaan mahdollisen rahoituksen hakemisessa.

Odotetut tulokset:

- suositukset välittäjäorganisaatioiksi
- opasvihkonen kunnostus- ja hoitohankkeen läpiviemisestä
- ainakin 160 alueella toimivaa aktiivia on osallistunut työpajatilaisuuksiin ja lisännyt tietoaan kunnostustoiminnasta
- ainakin 20 kohteelle hoito- tai kunnostussuunnitelma
- ainakin 4 esittelykohdetta esittelymateriaaleineen

4 Hankkeen tavoitteet

4.1 Ylemmän tason tavoitteet, joiden osa hanke on

Vesipolitiikan puitedirektiiviä toteuttava laki vesienhoidon ja merenhoidon järjestämisestä (2004) edellyttää että vesien tila on hyvä vuonna 2015, lisäaikaa tarvitsevien vesistöjenkin osalta viimeistään 2027. Tavoitteeseen pääsemiseksi kaikille Suomen seitsemälle vesienhoitoalueelle on laadittu vesienhoitosuunnitelmat sekä niihin liittyvät toimenpideohjelmat ja toteutusohjelmat, joiden toteuttaminen vaatii laaja-alaista yhteistyötä sekä uusia toimijoita. VYYHTI-hankkeella aktivoidaan Pohjois-, Keski- ja Etelä-Pohjanmaalla toimivia paikallisia tahoja (yhdistykset, osakaskunnat, metsästysseurat, maanomistajat, metsänomistajat) mukaan käytännön tason vesienhoitotyöhön eli edistämään vesienhoitosuunnitelmien toteutumista. Hankkeella on myös suuri merkitys vesienhoitoon liittyvän tiedon välittämisessä paikallisille toimijoille.

Aluehallinnon uudistuessa ja valtion vaikuttavuusohjelman siirtäessä valtion rakennustoimintaa muille toimijoille on pienemmistä vesistökuunnostuksista poistumassa merkittävä toimija, eli alueelliset ELY-keskukset. Pohjanmaan maakunnissa vesistökuunnostukset on lähes yksinomaan toteutettu ELY-keskusten ja sitä ennen alueellisten ympäristökeskusten toimesta. Valtion rahoitusta ohjataan nyt avustuksina yhdistyksille sekä muille toimijoille ja ELY-keskukset voivat toimia yhä harvemmin erilaisten kuunnostushankkeiden toteuttajina. Nämä valtakunnan tason linjaukset on koottu vesien kuunnostustrategiaan, jossa asetettuja tavoitteita VYYHTI-hanke osaltaan toteuttaa. Paikallisten tahojen aktivointiin, opastamiseen ja neuvontaan liittyy kiinteästi hankkeessa työstettävä välittäjäorganisaatiosuositus-osio. Pysyvän välittäjäorganisaation mallien ja toimintamahdollisuuksien kartoittaminen on peruslähtökohta paikallisille tahoille suunnattavan neuvontatyön jatkuvuuden varmistamiselle. VYYHTI-hanke on ollut mukana myös Suomen ympäristökeskuksen ylläpitämän valtakunnallisen vesistökuunnostusverkoston toiminnassa pyrkien vaikuttamaan vesistökuunnostusverkoston kehittämiseen paremmin paikallisia toimijoita palvelevaksi verkostoksi.

VYYHTI-hankkeessa välitettiin tietoa myös vuoden 2012 alussa uudistuneeseen vesilakiin sekä vesistöjen tilan arviointiin, kuunnostusmahdollisuuksiin ja – menetelmiin liittyen. Myös uudella ohjelmakaudella 2014–2020 rahoitettavista hanketyypeistä sekä ympäristökorvausjärjestelmän mahdollisuuksista vesiensuojelussa ja valuma-aluekuunnostuksissa välitettiin tietoa maakuntien paikallisille toimijoille.

4.2 Hankkeen tavoitteet

4.2.1 Yleiset tavoitteet

VYYHTI-hankkeen tavoitteena on edistää vesien- ja ympäristönhoitoa luomalla toimintamallit ja välittäjäorganisaatiot ympäristönhoidon hankkeistamisen tueksi. Hankkeen tavoitteena on myös aktivoida paikallisia toimijoita ympäristönhoitoon sillä ilman uusia toimijoita vesienhoidon tavoitteita ei saavuteta. Hankkeen avulla parannetaan luonnon monimuotoisuutta, vesien tilaa ja maaseudun viihtyisyyttä, säilytetään maaseutuperintöä, turvataan ekosysteemipalveluiden toimintaa ja edistetään kylien ja maaseudun yhteisöjen toimintaa ja elinvoimaisuutta.

Hankkeen tavoitteena on edistää Etelä-, Keski- ja Pohjois-Pohjanmaan maakuntien alueella vesienhoitosuunnitelmien toimeenpanoa aktivoimalla ja opastamalla yhdistyksiä, kansalaisjärjestöjä, osakaskuntia ja muita toimijoita vesistöjen ja muun ympäristön hoitajiksi. Verkostoitumisen ja opastuksen kautta maaseudun yritystoiminnan kehittymisen edellytykset paranevat. Hankkeen tavoitteena on järjestää yhteensä ainakin 80 järjestöille, yhdistyksille, yrityksille ja osakaskunnille suunnattua työpajatilaisuutta, joissa opastetaan eri toimijoita vesistöjen kuunnostukseen ja hoitoon sekä luontokohteiden hoitoon liittyvissä asioissa. Osalle työpajatilaisuuksissa esille tulleista kohteista laaditaan pienimuotoiset kuunnostus- ja hoitosuunnitelmat. Hankkeessa pyritään edistämään myös osakaskuntien järjestäytymistä.

Vesistö- ja valuma-aluekuunnostuksiin laaditaan hankkeen läpiviennin toimintamalli ja ohjeistus, jolla helpotetaan osakaskuntien, yhdistysten ja muiden mahdollisten toimijoiden valmiuksia toteuttaa pienimuotoisia vesistöjen kuunnostus- ja hoitohankkeita. Pienen kuunnostushankkeen ei aina tarvitse olla kovin byrokraattinen, ja eri mahdollisuuksia toteutukseen ja sen mahdolliseen rahoitukseen tuodaan esiin.

Hyviä olemassa olevia esimerkkejä kuunnostus- ja hoitokohteista esitellään hankkeessa tehtävien esittelymateriaalien ja retkeilyjen avulla. Esittelykohteita tulee kaikkien kolmen maakunnan alueelle. Hankkeessa järjestetään muutama laajempi seminaari toimijoiden aktivoimiseksi, kuunnostustoiminnan tulosten esittämiseksi ja hankkeessa kehitettyjen toimintamallien esittelemiseksi.

4.2.2 Välittäjäorganisaatioselvitys ja suositukset – osion tavoitteet

Valtakunnallisessa vesien kunnostusstrategiassa painotetaan vapaaehtoisten organisaatioiden ja yhteistyöverkostojen merkitystä sekä kannustetaan paikallisia toimijoita omaehtoiseen vesistöjen kunnostamiseen (Olin, 2013). Organisoitumalla vesienhoidon yhteistyötä voidaan tehostaa ja vastuunjakoa selkiyttää. Lisäksi omaehtoinen paikallinen vesistöjen kunnostustoiminta tarvitsee koordinoitua. Myös vesienhoitoalueittain laadittujen vesienhoitosuunnitelmien ja toimenpideohjelmien tavoitteiden toteutumiseksi on kaivattu niin sanottua välittäjäorganisaatiota.

Välittäjäorganisaatioita voi olla vesienhoitoalueella useita. Välittäjäorganisaatiolle ei ole tarkkaa määritelmää tai toimintamallia, vaan se voidaan ymmärtää tietyksi toimintatavaksi tai tehtäväksi. Tämä tehtävä voi sisältää esimerkiksi toimimista hankkeiden kokoajan, asiantuntijan, neuvojan, tiedottajan ja vaikuttajan rooleissa. Myös hankkeiden toteuttaminen on välittäjäorganisaatiolle mahdollinen tehtävä.

VYYHTI-hankkeen tavoitteena oli selvittää mahdollisia välittäjäorganisaation toimintamalleja 1) Pohjois-Pohjanmaalla ja 2) Etelä- ja Keski-Pohjanmaalla sekä esittää suosituksia välittäjäorganisaatioiksi näillä alueilla.

4.2.3 Maiseman- ja luonnonhoito -osion tavoitteet (Pohjois-Pohjanmaa)

Pohjois-Pohjanmaan alueella toteutetun maiseman- ja luonnonhoito-osion tavoitteena oli aktivoida koko hankealueen toimijoita eli erilaisia yhdistyksiä, viljelijöitä ja muita maiseman- ja ympäristön hoidosta kiinnostuneita toimijoita. Tavoitteena oli saada kohderyhmä tunnistamaan erilaisia hoidettavia kohteita, määrittämään kohteille sopivat hoidon tavoitteet ja hoitomuodot sekä tiedottaa kohderyhmälle erilaisista rahoitusmahdollisuuksista. Hankealueen toimijoita aktivoitiin hakemaan rahoituksia maiseman- ja ympäristönhoidon kohteille opastamalla heitä kohteiden suunnittelussa ja rahoitushakemuksissa. Maiseman- ja luonnonhoidon kohteiden hoito edistää luonnon monimuotoisuutta, vesien tilaa ja maaseudun viihtyvyyttä. Hoitotoimilla säilytetään maaseutuperintöä, turvataan ekosysteemipalveluiden toimintaa ja edistetään kylien ja maaseudun yhteisöjen ja yritysten toimintaa ja elinvoimaisuutta.

5 Tiivistelmä hankkeen toteutuksesta ja tuloksista

VYYHTI –hanke oli laaja-alainen hanke, jolla edistettiin vuosina 2013 - 2014 sekä vesienhoitoa ja vesistökuunnostuksia että maiseman- ja luonnonhoitoa. Hankkeen toiminta oli monipuolista ja yhteydenottoja tuli paikallisilta toimijoilta koko hankealueella runsaasti. Hankkeen toiminnalle olikin todellista tilausta muun muassa ELY –keskusten vähentyneiden resurssien vuoksi.

Hankkeen ydintoimintaa olivat työpajatilaisuudet sekä kohde- ja vesistökohtainen neuvonta, jota tehtiin sekä toimistotyönä että maastokäynneillä. Lisäksi hankkeen aikana järjestettiin useita työnäytöksiä ja retkeilyjä. Erityisesti työnäytökset herättivät paljon kiinnostusta paikallisissa toimijoissa. Suurta mielenkiintoa herätti myös Keski-Pohjanmaalla järjestetty kansainvälinen työleiri, jonka järjestämisessä hanke oli mukana. Keski-Pohjanmaalla erityishuomion ansaitsee myös hyvin toiminut vesistökuunnostuksiin liittyvä yhteistyö koulujen ja nuorten kanssa. Hankkeen aikana toteutettiin myös kaksi valuma-alueen vesiensuojelukohteiden kartoitustyötä, Lamujoen valuma-alueelle sekä Kiljanjärven valuma-alueelle. Esimerkkisuunnitelmia laadittiin yhteensä 34 kpl ja ne ovat saatavilla hankkeen internetsivuilta: http://www.proagriaoulu.fi/fi/vyyhti_esimerkkisuunnitelmat/

Hanke toimi koko toteutusaikansa kiinteässä yhteistyössä paikallisten toimijoiden kanssa. Hankkeen aikana järjestetyissä tilaisuuksissa oli mukana koko hankealueella noin 1 422 hlöä. Eri tasoisia neuvonta- ja

kunnostuskohteita kirjattiin koko hankealueelta yhteensä 122 kpl, joista 103 on esitetty hankkeen internetsivuilla olevissa kohdelistoissa (http://www.proagriaoulu.fi/fi/vvyhti_kunnostettavia_kohteita/). Aktiivisuutta ja kiinnostusta vesien- sekä maiseman- ja luonnonhoitoon siis on runsaasti eri puolilla Pohjois-, Keski- ja Etelä-Pohjanmaata ja VYYHTI –hankkeen neuvonnalle oli todellista tilausta.

Hankkeen aikana toteutui useita kunnostuskohteita ja osan toteutus on parhaillaan käynnissä. Useita kohteita tulee toteutumaan myös hankkeen jälkeen erilaisten rahoituskanavien kautta, esimerkiksi Leader – hankkeina tai maatalouden ympäristökorvauksesta maksettavilla tuilla. Useita pienimuotoisia kunnostuskohteita voidaan toteuttaa myös talkoovoimin. Hanke on merkittävästi lisännyt yhdistysten, osakaskuntien ja muiden paikallisten toimijoiden aktiivisuutta maiseman-, ympäristön- ja vesienhoidossa. Myös maatalouden ympäristötuen rahoitusten käyttöaste parantui hankkeen vaikutuksesta.

Hankkeessa tuotettiin *Vesistöt kuntoon yhdessä kunnostus- ja hoitohankeopas*, jossa neuvotaan käytännönläheisesti ja kansantajuisesti kunnostus- ja hoitohankkeen käynnistämässä ja läpiviemisessä. Oppaasta pyrittiin tekemään innostava ja helppolukuinen yleisopas, josta löytyy myös tieto siitä, mistä tarkempaa tietoa ja neuvoja voi etsiä. Oppaaseen sisällytettiin myös hankkeessa laadittu hankkeen läpiviennin prosessikaavio. Oppaasta otettiin 4000 kappaleen painos yhteisesti koko hankealueelle ja opasta on saatavissa hankkeen toteuttajaorganisaatioista. Opas löytyy myös pdf-tiedostona hankkeen nettisivuilta (http://www.proagriaoulu.fi/fi/vvyhti_mallit_ja_ohjeistukset/).

Välittäjäorganisaatiosuosituksista laadittiin hankkeen päätteeksi erillinen julkaisu: *Järjestäytynyt yhteistyö vesistökunnostusten edistämisen keinona – VYYHTI-hankkeen selvitys vesistökunnostusten välittäjäorganisaatioista*. Julkaisusta otettiin 50 kappaleen painos, joka toimitettiin keskeisille yhteistyötahoille.

Julkaisu on saatavissa myös internetistä:

http://www.proagriaoulu.fi/files/vvyhti/esimerkkisuunnitelmat/valittajaorganisaatoraportti_pieni_tiedosto.pdf

VYYHTI -hankkeessa tehdyn työn, saavutettujen tuloksien sekä erityisesti paikallisilta toimijoilta saadun positiivisen palautteen perusteella hankkeessa annetun kaltaiselle, monialaiselle vesien- ja ympäristönhoitoon liittyvälle neuvontatyölle on tarvetta myös jatkossa. Positiivista palautetta on saatu erityisesti käytännönläheisestä otteesta eri kohteilla, monipuolisesta osaamisesta sekä esimerkkisuunnitelmien laatimisesta ja työnäytösten toteuttamisesta. Lisäksi hankkeen toiminta kirjaimellisesti ”välittäjänä” paikallisten tahojen ja viranomaisten sekä rahoittajatahojen välillä sai paljon kiitosta. Paikalliset tahot arvostavat erityisesti sitä, että saadaan näkyviä tuloksia aikaan sekä sitä, että asioita edistetään heidän tarpeistaan lähtien. Onkin erittäin tärkeää, että paikalliset tahot ovat mukana kunnostustoiminnassa alkumetreiltä lähtien.

Laajapohjainen yhteistyö sekä monipuolinen osaaminen olivat hankkeen onnistumisen edellytyksiä. Yhteistyötä ja verkostoitumista eri sektoreiden (esimerkiksi maa- ja metsätalous, käytännön toimijat, tutkimus ja opetus) välillä tulee jatkossa edistää, tehdä olemassa olevat verkostot näkyviksi sekä saattaa yhteen erityyppisiä ja eri sektoreiden toimijoita. Uusien yhteistyö- ja keskustelukumppaneiden myötä syntyy uusia ideoita ja ratkaisumalleja sekä kehittyä uudenlaisia toimintatapoja.

Vesienhoitoon ja vesistökunnostuksiin liittyvään neuvontaan käytettävissä olevien henkilöresurssien väheneminen valtionhallinnossa jatkuu myös lähitulevaisuudessa. Vesienhoito ja –kunnostus on kuitenkin hyvin pitkälti yleishyödyllistä toimintaa, jota tulee tukea myös julkisin varoin. VYYHTI -hanke esittää, että jatkossa avataan rakentava valtakunnallinen keskustelu julkishallinnon osallistumisesta yleishyödyllisen vesienhoitoon ja –kunnostukseen liittyvän neuvonnan rahoittamiseen.

Jo tällä hetkellä paikalliset kunnostajat tekevät maksuttomina talkootöinä paljon pyyteetöntä ja yleishyödyllistä työtä meidän kaikkien yhteisen ympäristön hyväksi. Tähän työhön paikallinen kunnostaja tarvitsee tukea ja yleishyödyllistä neuvontaa hankkeen alkumetreiltä sen päättämiseen saakka, unohtamatta hoitotoimenpiteitä ja seurantaa. Kunnostajille tarjottavaan yleishyödylliseen neuvontaan toimintaan tulisi olla haettavissa julkishallinnolta tukea. Tuki voitaisiin myöntää määräajaksi ja tarkastella rahoitetun toiminnan vaikuttavuutta ennen jatkorahoituksen myöntämistä. Näin saataisiin suhteellisen pienellä rahallisella panostuksella aktivoitua paikalliset toimijat konkreettisiin ympäristön- ja vesienhoitotöihin.

6 Hankkeen toteutus

VYYHTI -hanke oli laaja ja monialainen, kolmen maakunnan alueella toteutettu hanke. Hankkeessa edistettiin vuosina 2013 - 2014 sekä vesienhoitoa ja vesistökuunnostuksia että maiseman- ja luonnonhoitoa. Hankkeen toiminta oli monipuolista ja yhteydenottoja tuli paikallisilta toimijoilta koko hankealueella runsaasti. Etelä-Pohjanmaalla hankkeen konkreettiset toimenpiteet pääsivät alkamaan vasta vuoden 2014 alussa, koska vuonna 2013 Seinäjoella toteutettu Farmari – näyttely sitoi pääosan ProAgria Etelä-Pohjanmaa ry:n resursseista. Lyhyestä toteutusajasta huolimatta myös Etelä-Pohjanmaalla hankkeen toiminta tuotti tulosta ja hankkeeseen myönnetty rahoitus tuli tehokkaasti käytettyä. Maiseman- ja luonnonhoitoon liittyviä kohteita edistettiin koko hankealueella ja aihepiiriin liittyviä esimerkkisuunnitelmia tehtiin sekä Etelä- että Pohjois-Pohjanmaan alueille. Pohjois-Pohjanmaan alueella maiseman- ja luonnonhoidon kohteiden neuvontaan oli kuitenkin mahdollisuuksia käyttää enemmän hankkeen resursseja kuin muissa maakunnissa.

Hanke oli kaikissa kolmessa maakunnassa aktiivisesti mukana erilaisissa alueellisissa, maakunnallisissa ja valtakunnallisissa tapahtumissa sekä esillä valtakunnallisen vesistökuunnostusverkoston seminaareissa 2013 Lahdessa ja 2014 Iisalmissa. Lisäksi hanke teki aktiivista yhteistyötä aihepiiriin liittyvien muiden hankkeiden kanssa.

Vesistöt kuntoon yhdessä – kunnostus- ja hoitohankeopas

Hankkeessa tuotettiin Vesistöt kuntoon yhdessä kunnostus- ja hoitohankeopas, jossa neuvotaan käytännönläheisesti ja kansantajuisesti kunnostus- ja hoitohankkeen käynnistämisessä ja läpiviemisessä. Oppaasta pyrittiin tekemään innostava ja helppolukuinen yleisopas, josta löytyy myös tietoa siitä, mistä tarkempaa tietoa ja neuvoja voi etsiä. Oppaaseen sisällytettiin myös hankkeessa laadittu hankkeen läpiviennin prosessikaavio. Oppaasta otettiin 4000 kappaleen painos yhteisesti koko hankealueelle ja opasta on saatavissa hankkeen toteuttajaorganisaatioista. Opas löytyy myös pdf-tiedostona hankkeen nettisivuilta (http://www.proagriaoulu.fi/fi/vyyhti_mallit_ja_ohjeistukset/).

6.1 Toimenpiteet Keski- ja Etelä-Pohjanmaalla

Keski- ja Etelä-Pohjanmaalla hanketta toteuttivat Pohjanmaan vesi ja ympäristö ry, ProAgria Keski-Pohjanmaa ry, Keski-Pohjanmaan kalatalouskeskus ja ProAgria Etelä-Pohjanmaa ry omilla toiminta-alueillaan. Pohjanmaan vesi ja ympäristö ry oli VYYHTI-hankkeen päätoimija Etelä- ja Keski-Pohjanmaalla ja palkkasi hankkeen toteutusta varten hankevetäjän (Satu Järvenpää). Hankevetäjä toimi yhteistyössä koko alueella ProAgria Etelä- ja Keski-Pohjanmaan henkilöstön kanssa.

Kesällä 2013 hankkeella oli Seinäjoella pidetyssä Farmari-näyttelyssä Maaseutuverkoston Leader-teltan ympäristöosiossa yhteisosasto muiden ympäristön tilaa parantavien hankkeiden kanssa. Infopisteeseemme rakennetun vesiaiheen avulla esiteltiin maatalouden monivaikuttaisia kosteikkoja. Lapsille suunnattu ongintapiste houkutti väkeä paikalle ja havainnollisti puhtaiden vesistöjen merkitystä.

Hanke on osallistunut aktiivisesti messuihin ja tapahtumiin. Vuoden 2014 aikana hanke oli mukana Seinäjoella Sarka-messuilla sekä Peltopäivä-tapahtumassa Ylistarossa.

Peltopäivä Ylistarossa 29.7.2014

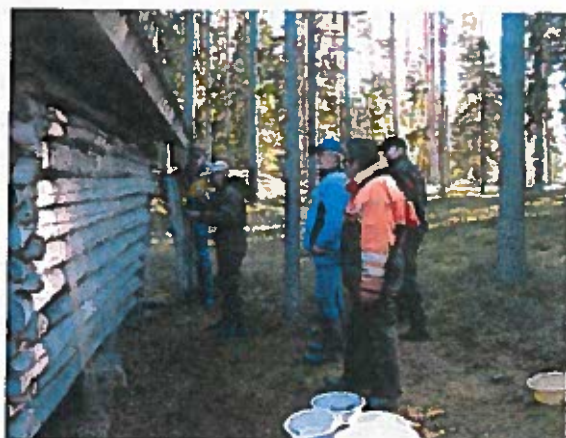
Esittelymateriaalia tehtiin Kannuksen Eskolassa sijaitsevalle Ylijärven kosteikolle sekä purokunnostuskohteista Lestijärvelle Lehtosenjoelle, Veteliin Pesuojalle ja Forsbackankoskelle. Myös maisemakohteille Lappajärven Ukonniemeen ja Ylistaron Heinisaareen sekä Kokkolaan Keiskinjärvelle ja Isojoen Syväjärven ennallistamiskohteelle tehtiin esittelymateriaalia.

Yhteistyötä on tehty monien erilaisten yhdistysten, kalatalousyhteisöjen, viranomaisten sekä muiden toimijoiden ja eri hankkeiden kanssa. Etelä-Pohjanmaan ELY-keskuksen vesistöjen kunnostusryhmän viranomaiset ja erityisesti Susanna Airiola, osallistuivat työpajoihin ja asiantuntijaryhmiin.

Hanke on tarjonnut juttuja ja jutunaiheita julkiselle sanalle. Näkyvyyttä on saatu maakunta- ja paikallislehtien sivuilla sekä television ja radion alueuutisissa. Hanketta koskevat lehtiartikkelit, radiohaastattelut ym. medianäkyvyys Keski- ja Etelä-Pohjanmaalla on listattu liitteeseen 1 ja hankkeen järjestämät tilaisuudet liitteeseen 2.

6.1.1 Keski-Pohjanmaa

Ensimmäiset työpajatilaisuudet järjestettiin keväällä 2013 ja viimeiset syksyllä 2014. Luentojen aiheena olivat vesiensuojelu ja -hoito, eri kunnostusmenetelmät, kosteikot, hankkeen läpivieminen, rahoitusmahdollisuudet ja lupien tarve sekä haja-asutuksen jätevesien käsittely (Jässi -hanke). Viimeisissä työpajoissa käsiteltiin yksittäisiä kunnostuskohteita tarkemmin. Työpajoissa, erilaisissa tilaisuuksissa, sähköpostitse tai puhelimitse ilmoitettiin yhteensä 22 eri kunnostuskohdetta. Osa niistä toteutui tai lähti käyntiin hankkeen aikana, muutamat etenevät vähitellen ja muutama jäi alkuvaiheeseen.

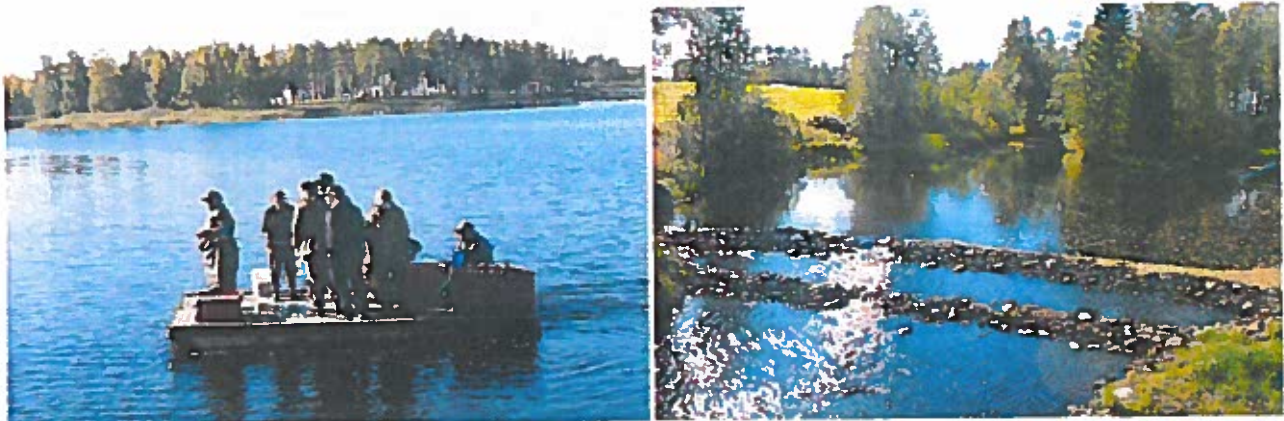

Työpajassa perehtymässä tarkemmin

kunnostushankkeeseen Vetelissä (vas) Verkkokoekalastusta Nuolisen järvellä Kaustisella (oik)

Keski-Pohjanmaalla työpajoissa harjoiteltiin myös käytännön töitä koekalastuksen ja pienimuotoisen purokunnostuksen merkeissä. Esimerkiksi Halsualla ja Vetelissä kartoitettiin paikallisten toimijoiden kanssa purojen kunnostamismahdollisuuksia. Kaustisella perehdyttiin Nuolisen järven tilaan ja järven kunnostusmahdollisuuksiin. Kyläläiset, mökkiläiset ja paikallinen osakaskunta olivat innokkaasti mukana järven kalakannan tilaa selvittävässä verkkokoekalastuksessa. Nuolisella järven tilan selvitykset jatkuivat kesän 2014 aikana ja viimeiset kohdepalaverit pidettiin marraskuussa. Myös muutamilla järvillä käytiin paikan päällä tutustumassa tilanteeseen.

Hankkeen aikana käytiin tutustumassa maakuntien erilaisiin kunnostuskohteisiin. Reisjärvellä tutustuimme hoitokalastukseen ja kosteikkoihin, Lestijärvellä kävimme katsomassa Tervanen-järven kunnostuksen vaiheita. Kaustisella kohteena oli juuri valmistunut Köyhäjoen kunnostus. Jokea kunnostettiin lähinnä maisemanhoidollisesti rantoja raivaten, tekemällä koskikunnostusta ja pohjapatoja sekä suvantojen ja uimapaikkojen puhdistamista. Keski-Pohjanmaan alueella pidettiin erilaisia työpajatilaisuuksia yhteensä 28 kpl ja niissä oli yhteensä 231 osallistujaa.

Tutustumisretkellä 5.9.2013 perehdyttiin mm. hoitokalastukseen Reisjärvellä ja virtavesikunnostukseen Kaustisella.

6.1.2 Kansainvälinen toiminta ja kouluyhteistyö Keski-Pohjanmaalla

Kouluyhteistyö alkoi syksyllä 2013 Vetelin lukion biologian opiskelijoiden kanssa, kun he osallistuivat purokunnostukseen Räytingin Pesuojalla, missä Räytingin kalastuskunnan ja VYYHTI-hankkeen yhteistyönä toteutetun päivän ohjelmassa oli purokunnostusta haravoiden ja kuokkien kera.

Vuonna 2014 hanke järjesti kansainvälisen vapaaehtoistyöleirin ja sen myötä yhteistyö koulujen kanssa jatkui Lestijärvellä ja Vetelissä. Ajatus leiristä lähti siitä, että tahdoimme kannustaa myös nuoria näiden vesistö- ja ympäristöasioiden pariin ja että kansainvälinen tuulahdus innostaisi mukaan koululaisia sekä hankealueen muita toimijoita. Tulevaisuudessa (vesi)ympäristöjen hoito ja kunnostaminen on yhä suuremmassa määrin kansalaisten vastuulla ja uusia toimijoita tarvitaan mukaan.

Yhteydenotto Kansainväliseen vapaaehtoistyö ry:n (KVT ry) syksyllä 2013 käynnisti leirivalmistelut. Leirille saapui osallistujia Sloveniasta, Tsekistä, Espanjasta, Venäjältä, Ranskasta ja Kreikasta sekä kaksi suomalaista opiskelijaa. Leirillä tehdyt pienimuotoiset kunnostukset sisälsivät jokien vesipinta-alan kasvattamista, joen syvyys- ja virtausvaihteluiden lisäämistä erilaisten kivirakennelmien avulla, kutusorakoiden rakentamista taimenille ja harjuksille sekä uomien ja rantojen perkaamista. Keski-Pohjanmaan kalatalouskeskuksen toiminnanjohtaja Eero Hakala teki kunnostussuunnitelman ja ohjasi käytännön toteutusta.

Ensimmäinen viikko kului Lestijärvellä Lehtosenjoella, jolloin yläkoulun kahdeksas- ja yhdeksäsluokkalaiset oppilaat osallistuivat töihin yhdessä leiriläisten sekä Pohjanmaan Luonnonsuojelupiirin talkooporukan kanssa. Kunta ja paikalliset toimijat olivat alusta saakka järjestämisessä innokkaasti mukana ja yhteistyö sujui hyvin. Toinen viikko kunnostettiin Vetelissä Forsbackankoskea. Räytingin kalastuskunta ja kyläläiset olivat sekä töissä että vapaa-ajalla innolla mukana. Myös Vetelin lukion biologian ryhmäläiset kävivät tutustumassa kunnostamiseen. Työ oli raskasta, mutta siitä huolimatta kaikki osallistuivat töihin voimiensa mukaan ja tavoitteet saavutettiin.

Kansainväliset nuoret kunnostamassa Lehtosenjokea (vas.) ja kunnostamisen jälkeen valmis kutusoraikko (oik.).

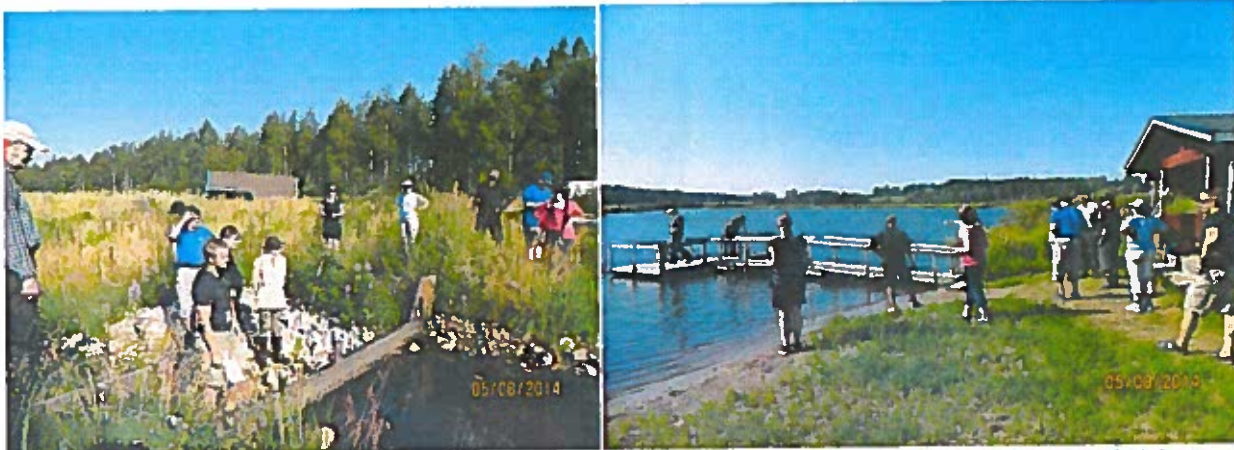
6.1.3 Etelä-Pohjanmaa

Etelä-Pohjanmaalla varsinainen VYYHTI -hankkeen toiminta alkoi 2014 vuoden alussa. Ensimmäiset työpajatilaisuudet pidettiin Kauhajoella, Ähtärissä ja Alajärvellä. Työpajoissa käsiteltiin muun muassa vesiensuojelua ja -hoitoa, eri kunnostusmenetelmiä, kosteikkoja, hankkeen läpiviemistä, rahoitusmahdollisuuksia ja lupien tarvetta sekä haja-asutuksen jätevesien käsittelyä (Jässi-hanke). Toiset työpajatilaisuudet pidettiin Seinäjoella. Näissä tilaisuuksissa perehdyttiin tarkemmin tietyn tyyppisiin kunnostuskohteisiin. Näissä työpajatilaisuuksissa annettiin neuvoja kunnostushankkeiden läpivientiin sekä poimittiin muutamia edustavia kunnostuskohteita pilottikohteiksi, jolle hanke tarjosi kunnostussuunnitelman. Yhteensä Etelä-Pohjanmaan alueella ilmoitettiin neuvonta- ja pilottikohteita 19 kpl.

Ähtärissä sähkökoekalastusnäytös herätti mielenkiintoa 8.7.2014

Kesän 2014 aikana oli myös työpajaohjelmaa, esimerkiksi sähkökalastusta Ähtärissä ja kosteikkokohteiden selvittämisiä. Elokuussa 2014 hanke järjesti tutustumisretken jo kunnostettuihin kohteisiin. Nämä kohteet olivat kosteikkokohteeseen Seinäjoen Kurjennevenalla, Alavudella virtavesikunnostuskohde Salonjoki, lampi- ja järvikohteet Korttes- ja Hangasrimpi sekä Alajärven Paalijärvi. Etelä-Pohjanmaan alueella työpajatilaisuuksia pidettiin yhteensä 10 kpl ja niissä oli osallistujia 106 henkilöä.

Tutustumisretkellä Seinäjoen Kurjennevan kosteikolla (vas.) ja Alavudella lammenkunnostuskohteessa (oik.)

6.2 Kunnostuskohteet Etelä- ja Keski-Pohjanmaalla

Etelä- ja Keski-Pohjanmaalla kunnostuskohteita ilmoitettiin ensimmäisillä työpajakerroksilla useita. Esimerkkisuunnitelmien valitsemiseksi kohteet pisteytettiin ja pisteytyksen perusteella asiantuntijatyöryhmä valitsi esimerkkikohteet. Pisteytyksessä kiinnitettiin huomiota yleiseen hyötyyn, ympäristön ekologisen tilan parantamiseen ja hankkeen toteutettavuuteen lähitulevaisuudessa. Myös toimijoiden osallistumisaktiivisuus, hankkeen soveltuminen pilottikohteeksi ja liikenneyhteydet vaikuttivat kokonaisuuteen.

Esimerkkisuunnitelmia laadittiin Keski- ja Etelä-Pohjanmaan alueelle yhteensä 11 kpl, joista purokunnostussuunnitelmia 5, järvenkunnostamissuunnitelmia 3, maisema- ja luonnonhoitosuunnitelmia 2 sekä yksi padon kunnostaminen. Suunnitelmat ovat kaikkien asiasta kiinnostuneiden nähtävissä ja hyödynnettävissä VYYHTI -hankkeen internetsivuilla (http://www.proagriaoulu.fi/fi/vyyhti_esimerkkisuunnitelmat/). Myös muista maastokartoituksista ja koekalastuksen tuloksista koostetut suunnitelmat ja yhteenvedot on toimitettu hankkeiden toteuttajille jatkotoimenpiteitä varten.

Alle on lueteltu vain ne kohteet, joihin hanke on tarjonnut kunnostussuunnitelman. Muut neuvontakohteet on koottu liitteenä olevaan kohdelistaan (liite 3). Neuvontakohteita oli useita ja ne mahdollisesti etenevät omaan tahtiinsa paikallisten toteuttajien toimesta. VYYHTI – hankkeessa annetulle neuvonnalle olisi myös jatkossa tarvetta, sillä kunnostushankkeet vaativat paljon työtä ja tietoa.

6.2.1 Vesistö-kunnostuskohteet

Vesireitti Jauhojärvi – Vähä Haapajärvi, Ähtäri

Kyseinen vesireitti on harvinaislaatuinen Etelä-Pohjanmaan alueella, koska sen vesi on erittäin kirkasta. Uoma on aikoinaan perattu, joten taimenten elin- ja lisääntymisympäristöt ovat hävinneet. Kohde poikkesi muista kunnostuskohteista, joten hanke tarjosi kohteelle suunnitelman pienimuotoisesta kalataloudellisesta kunnostuksesta. Suunnitelma sisältää katusoraikkojen perustamista sekä noususteiden poistoa sekä poikasistutuksia. Paikallisten aktiivisuus on ollut hyvällä tasolla ja työt kohteessa alkanevat vuoden parin sisään.

Lehtosenjoki, Lestijärvi

Lehtosenjoki oli kohteena yleishyödyllinen ja kunnostettuna sillä on merkittäviä vaikutuksia taimenen ja harjuksen elinolosuhteiden parantamisessa. Lehtosenjoki on Lestijärveen laskevista jokiuomista merkittävin. Koska Korpelan voimalaitokselle avattiin keväällä 2014 kalatie, on jatkossa mahdollista, että erittäin uhanalaiseksi luokiteltu taimen hakeutuu myös Lehtosenjokeen lisääntymään. Lehtosenjoelle on tehty kunnostustarvekartoitus 2011 ja siinä esitettyjen kunnostustoimien toteuttaminen aloitettiin laatimalla parille joen yläjuoksun koskelle tarkempi kunnostussuunnitelma. Suunnitelman mukaisia töitä toteutettiin kansainvälisen vapaaehtoistyöleirin, paikallisen yläkoulun, osakaskunnan ja yhdistysten kanssa yhteisenä projektina. Kunnostustoimia tullaan jatkamaan, sillä nyt kunnostettiin vasta kolme ylintä koskipaikkaa joen parista kymmenestä kunnostusta kaipaavasta kohteesta.

Forsbackankoski, Veteli

Forsbackankoski sijaitsee Perhonjoen pääuomassa ja sitä on kunnostettu kalataloudellisesti Perhonjoen uittosäännön kumoamisen jälkeen 1990-luvulla. Hankkeessa kartoitettiin ja tehtiin kunnostussuunnitelma kosken kunnostamatta jääneille ja ilmeisen peratuille sivu-uomille. Kunnostukset toteutettiin kansainvälisen vapaaehtoistyöleirin, paikallisen kalastuskunnan ja lukion biologian ryhmän kanssa. Pääuomasta ohjattiin kiviä siirrellen sivu-uomiin enemmän vettä ja sangoilla soraa siirtäen luotiin alueita taimenten kutupaikoiksi. Uomaa muokaten luotiin pienpoikasille suojaisia elinalueita.

Koskenkylän pato, Kauhajoki

Koskenkylän pato on vanha myllypato, joka sijaitsee lähellä Kauhajoen keskustaa. Pato on lähes pystyjrkkä, rapistumaisillaan oleva betonipato, johon hanke tarjosi kunnostussuunnitelman. Suunnittelussa huomioitiin kalojen nousu, padon luonnonmukaisuus ja tietysti patoturvallisuus. Suunnitelma valmistui vuoden 2014 joulukuussa ja työt kohteessa alkanevat muutaman vuoden sisällä.

Syväjärvi, Isojoki

Syväjärvi on Siironjoen vanha suvanto, joka on perkauksen yhteydessä kuivanut. Tämän järven ennallistaminen on sekä maisema- että tulvansuojelusyistä perusteltua, joten hanke tarjosi kohteeseen ennallistamissuunnitelman. Suunnitelman mukaan järven pinta on tarkoitus saada lähes entiseen tasoonsa rakentamalla jokeen pohjapato. Padon suunnittelussa on otettu huomioon läheisten peltojen vettymishaitat, joella liikkuminen veneellä sekä kalojen nousu. Näin ollen pato suunniteltiin siten, että se aiheuttaa edellä mainituille mahdollisimman vähän haittaa. Myös käytännön työ kohteessa on lähtenyt käyntiin ja vesioikeudellisen yhteisön perustaminen on hyvässä vauhdissa. Paikallisten aktiivisuus muutenkin on ollut kaikin puolin hyvää. Syväjärven kohteelle laadittiin hankkeen puitteissa esittelymateriaalia.

Keiskinjärvi, Kokkola

Keiskinjärvi sijaitsee Kokkolan Kälviän kylässä ja on alueelle tyypillinen matalahko, rehevä ja osittain umpeenkasvanut järvi. Vesi on humus- ja rautapitoista sekä näkösyvydeltään heikko. Ajoittain järvestä esiintyy happamuutta, joka ilmenee äkillisenä veden kirkastumisena ja kalakuolemina. Järvelle on tehty vuonna 2012 kunnostussuunnitelma, jonka pohjalta tehtiin järven vesikasvillisuuden niittosuunnitelma. Niitto suoritettiin kesällä 2014 niittoyrittäjien toimesta kilpailutuksen jälkeen. Hanke järjesti kaikille asiasta kiinnostuneille avoimen työnäytöksen niiton ensimmäisenä päivänä. Paikalliset rannanomistajat ja mökkiläiset olivat alusta saakka hyvin innostuneita ja osallistuivat joukolla suunnittelupalaverihin. Niittäminen tulee jatkumaan tulevina vuosinakin, hankkeen kautta toteutettu niitto oli hyvä lähtölaukaus niittourakalle.

Vesikasvillisuuden niitonäytös herätti paljon mielenkiintoa sekä mediassa että kävijöissä

Lestijärven Jokelanlahden ja Kuivaniemenlahden niittosuunnitelma

Lestijärvi on Keski-Pohjanmaan tärkein järvi jossa on runsaasti kesämökkiasutusta ja matkailua. Järvi on matalahko ja monin paikoin rannoiltaan rehevä eli vesikasvillisuus on lisääntynyt viime vuosina. Yli-Lestin kylällä sijaitsevaan Jokelanlahteen laskee useita puroja ja aikojen kuluessa valuma-alueilta tulleet massat ovat madaltaneet lahtea. Orgaaninen aines toimii hyvänä kasvualustana vesikasveille ja näistä syistä lahti on muuttunut laajoilta osiltaan lähes kulkukelvottomaksi. Hanke kilpailutti ja kustansi järvelle niittosuunnitelman. Suunnitelman tavoitteena on lisätä lahden avoveden määrää ja parantaa ekologista tilaa kustannustehokkaasti. Kolmena peräkkäisenä vuotena toteutettavin toimenpitein on tarkoitus parantaa lahtien virkistyskäyttöä ja maisema-arvoa. Niitot on suunniteltu siten, ettei kasvillisuus yksipuolistu eikä vaaranna linnuston tai rantavyöhykkeestä riippuvaisen eliöstön elinolosuhteita. Läjityssuunnitelma ja kustannusarvio sisältyvät suunnitelmaan.

Järven kunnostuksesta pidetyissä yleisötilaisuuksissa oli mukana paljon rannanomistajia, mökkiläisiä, paikallisten yhdistysten ja kunnan edustajia, joista valittiin hankkeen ohjausryhmä. Aktiiviset ja innostuneet paikkakuntalaiset ja mökkiläiset ovat olleet asiaa hyvin vauhdittamassa.

Vääräjoen Västinkoski, Sievi

Vääräjoen ylä- ja keskiosan kalataloudellinen kunnostushanke sai lainvoiman vuonna 2013 ja sen toteuttaminen aloitettiin elokuussa 2014. Paikallinen osakaskunta esitti VYYHTI -hankkeen työpajatilaisuuksissa, että kunnostettavien alueiden väliin sijoittuvalle Västinkoskelle olisi syytä laatia suunnitelma pienimuotoisen kunnostuksen varalle. Suunnitelman maastotyöt tehtiin syyskuussa 2013, jonka pohjalta laadittiin suunnitelma (esimerkkisuunnitelma liitteenä) Västinkosken kunnostamiseksi.

6.2.2 Kosteikkokartoitukset

Sarvineva, Kuortane

Sarvineva on Kuortaneen kunnassa sijaitseva vanha, pääosin käytöstä poistettu turvesuo, johon on tarkoitus perustaa riistakosteikko. Kohteessa käytiin mittaamassa pinnankorkeudet ja tulosten perusteella laadittiin eri padotustasoilla saavutettavat vesialueet. Työt eivät vielä toistaiseksi ole voineet edetä, koska veden nosto aiheuttaa vettymishaittoja pienelle alueelle, josta turvetta vielä nostetaan. Paikallisilla maanomistajilla on kuitenkin yksimielisyys kosteikon perustamisesta, joten on todennäköistä, että kosteikko toteutetaan lähivuosina.

6.2.3 Maisemakohteet

Heinisaari, Ylistaro

Heinisaari on Kyrönjoessa entisen Ylistaron kunnan alueella sijaitseva saari, jota on ennen käytetty laidunalueena. Laidunnus on kuitenkin loppunut vuosia sitten ja tyypillinen laidunmaisema on hävinnyt. Hanke tarjosi kohteelle maisemanhoitosuunnitelman. Suunnitelmassa käsiteltiin tarvittavat ensihoitotoimenpiteet, kuten puuston ja pensaiden poisto sekä myös tarvittava laidunnuspaine.

Ukonniemi, Lappajärvi

Ukonniemi sijaitsee Lappajärvellä ja on kohteena samankaltainen kuin Heinisaari. Myös Ukonniemeä on käytetty laidunalueena ja laidunnuksen loputtua maisemalliset arvot ovat hävinneet. Hanke tarjosi kohteelle maisemanhoitosuunnitelman. Suunnitelmassa käsiteltiin tarvittavat ensihoitotoimenpiteet, kuten puuston ja pensaiden poisto sekä myös tarvittava laidunnuspaine. Ukonniemestä on saatavilla myös esittelymateriaalia.

6.3 Toimenpiteet Pohjois-Pohjanmaan alueella

Pohjois-Pohjanmaalla hanketta toteuttivat ProAgria Oulu ry, Oulun kalatalouskeskus ja Oulun Maa- ja kotitalousnaiset.

VYYHTI –hanke käynnistyi Pohjois-Pohjanmaan alueella tammikuussa 2013. Tammi-maaliskuussa 2013 laadittiin hankkeen toimintasuunnitelma ja esittelymateriaalia sekä perustettiin hankkeen nettisivut. Työpajatoiminta, sisältäen aloitus- ja päätöstyöpajat sekä erilaisia retkeilyjä, käynnistyi huhtikuussa 2013 ja sitä jatkettiin koko hankkeen ajan lokakuun 2014 loppuun saakka. Varsinaisten työpajatilaisuuksien lisäksi järjestettiin järvi-kohtaisia tilaisuuksia sekä annettiin runsaasti neuvontaa maastossa erilaisilla maiseman-, luonnon- ja vesienhoitoon liittyvillä kohteilla. Hankkeen myötävaikutuksella syntyi myös uusi paikallinen vesienhoitoyhdistys, Rytäkynkylän vesienhoitoyhdistys ry.

Sekä työpajatoimintaa että hankkeen muuta toimintaa suunnattiin vuonna 2013 Oulujoen eteläpuoliselle alueelle ja vuonna 2014 Oulujoen pohjoispuoliselle alueelle. Hankkeen aikana järjestettiin kaksi virtavesikunnostustyönäytöstä, joista toinen toteutettiin Kärämäen Sydänmaankylällä syksyllä 2013 ja toinen lin Olhavanjoella syksyllä 2014. Lisäksi järjestettiin yhteistyössä Metsäpuro – hankkeen kanssa purokunnostustalkoot Syötteen Naamanganjoella kesäkuussa 2013 sekä 3 vesikasvien niitonäytöstä Koillismaalla kesällä 2014.

Hanke oli myös aktiivisesti mukana erilaisissa tapahtumissa ja tilaisuuksissa (mm. Erämessut, Hailuodon Siikamarkkinat, Kalabaliikki Rotuaarilla, valtakunnallisen kalastuspäivän tapahtuma Kuusamossa, Kuusamon Karhujuhlat, Pohjois-Pohjanmaan ja Kainuun kalastusaluepäivät 2013 ja 2014) sekä yhteistyössä aihepiiriin liittyvien muiden hankkeiden (YmpäristöAgro, KitkaMuha, Jätevesineuvontahanke jne.) järjestämissä tilaisuuksissa. Erilaisten tilaisuuksien kautta tavoitettiin hankkeen aikana Pohjois-Pohjanmaalla yhteensä n. 1 085 henkilöä. Tiedot hankkeen järjestämisestä tilaisuuksista löytyvät tämän raportin liitteenä olevasta listasta (liite 4).

Hankeessa laadittiin Pohjois-Pohjanmaan alueelle ympäristön- ja vesienhoitoon liittyviä esimerkkisuunnitelmia yhteensä 23 kpl

- kosteikot - ei-tuotannollinen investointituki 6 kpl
- virtavesikunnostukset 2 kpl (Sydänmaankylän ja Olhavanjoen työnäytökset)
- maiseman- ja luonnonhoito 15 kpl

Esimerkkisuunnitelmista seitsemälle maiseman- ja luonnonhoitoon liittyvälle kohteelle ja kahdelle kosteikkokohteelle haettiin ja saatiin tukirahoitus maatalouden ympäristötuen kautta vuonna 2013 ja paikalliset yhdistykset toteuttivat kohteet. Virtavesikunnostussuunnitelmat toteutettiin Sydänmaankylän ja Olhavanjoen työnäytösten yhteydessä. Muut kohteet tulevat toteutumaan lähivuosina, silliä ohjelmakauden vaihtumisen vuoksi muiden esimerkkisuunnitelmakohteiden toteutukseen on mahdollista hakea tukea uuden ympäristökorvausjärjestelmän kautta vasta keväällä 2015.

Tiedotus

Hankkeen alkamisesta, sisällöstä ja tulossa olevasta toiminnasta tiedotettiin mediatiedotteella esimerkiksi Ylelle ja alueen sanomalehdille, hankkeen omilla nettisivuilla sekä sähköpostilla mahdollisille yhteistyötahoille (Suomen Metsäkeskus, SYKE, luonnonsuojelujärjestöt, LEADER-toimintaryhmät, kuntien viranomaiset jne.). Tiedottamista ja viestintää varten kerättiin netistä, edellisten hankkeiden järjestämien tilaisuuksien osallistujalistaista sekä muista tiedossa olevista yhteystietolistoista (mm. Kalatalouskeskuksen osakaskuntalista) suuri määrä sähköpostiosoitteita, joihin tietoa hankkeen tulevista tapahtumista lähetettiin.

Työpajoista ja muista tilaisuuksista ilmoitettiin Kalatalouskeskuksen postitusten mukana, lehti-ilmoituksin, hankkeen nettisivuilla, Facebookissa, sähköpostitse asiantuntijaorganisaatioille, alueen kunnille ja paikallisille toimijoille sekä ProAgrian nettisivuilla olevassa tapahtumakalenterissa. Hankkeen alussa osakaskuntien esimiehiin oltiin yhteydessä myös puhelimitse, koska tärkeimmistä kohderyhmistä juuri osakaskuntien tavoittaminen osoittautui haasteellisimmaksi. Mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksista tehtiin myös ilmoituksia, joita paikallinen yhteistyötaho laittoi nähtäville esim. kylätalon ilmoitustaululle tai kyläyhdistyksen internetsivuille. Tilaisuuksista laadittiin lehdistötiedotteita ja kirjoitettiin puffijuttuja paikallislehtiin. Hankkeen aikana kirjoitettiin myös varsinaisia lehtiartikkeleita muun muassa Maaviestiin ja Pudasjärvilleen, sekä pyrittiin aktiivisesti samaan toimittajia paikalle tilaisuuksiin. Hankkeen aikana ilmestyneet lehtiartikkelit, radiohaastattelut ym. medianäkyvyys on listattu liitteessä 5.

6.4 Kunnostuskohteet Pohjois-Pohjanmaan alueella

Pohjois-Pohjanmaan alueella hankkeelle tuli paljon yhteydenottoja erilaisista kunnostuskohteista muun muassa puhelimitse, sähköpostitse, työpajatilaisuuksissa ja muissa tilaisuuksissa. Kohteet (81 kpl) on listattu tämän raportin liitteenä oleviin kohdelistoihin (liitteet 6, 7 ja 8). Kohteet löytyvät myös internetistä: http://www.proagriaoulu.fi/fi/vyhti_kunnostettavia_kohteita/. Seuraavassa kerrotaan lyhyesti keskeisimmistä Pohjois-Pohjanmaan kohteista. Vesistö-kunnostuskohteet on jaoteltu järvi- ja virtavesikohteisiin. Omat osiot on koottu myös kosteikoista ja valuma-aluekunnostuksista sekä maiseman- ja luonnonhoito-osion toteutuksesta.

6.4.1 Vesistö-kunnostuskohteet

Esimerkkisuunnitelmat

Sydänmaankylän virtavesikunnostus

Pyhäjoen vesistöön kuuluvan Kärsämäenjoen latvaosalla toteutettiin virtavesikunnostus yhteistyössä Sydänmaankylän Kyläseuran kanssa. Kunnostuksen tavoitteena oli peratun joen koskimaiseman palauttaminen ja arvokalojen elinympäristöjen lisääminen. Joessa on osittain istutusperäinen harjuskanta. Kunnostettavan alueen pinta-ala oli n. 2 500 m² ja pituus n. 500 m.

Kunnostuskohteeseen laadittiin kunnostussuunnitelma sekä piirustukset, jotka hyväksyttiin Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskuksessa. Luvan hakijana toimi Sydänmaankylän Kyläseura ry. Suunnitelma sisälsi mm. kutusoraikkojen rakentamista, koskikynnysten kiveämistä. Kunnostuksessa käytettiin kyläläisten omaa kalustoa. Kutusorat tuotiin muualta traktorikalustolla joelle. Aikaisempaa kokemusta virtavesien

kunnostamiseen ei konemiehellä ollut, joten ennen kunnostustyön aloittamista pidettiin lyhyt koulutus keskeisimmistä kunnostusmenetelmistä.

Kunnostustyö saatiin valmiiksi yhden työpäivän aikana. Jokeen saatiin rakennettua useita koskikynnyksiä ja kutupaikkoja. Paikallinen kunnostusryhmä omaksui hyvin menetelmät ja työn jälki oli luonnonmukaista. Jatkotoimenpiteenä suositeltiin harjussitutusten keskittämistä kunnostetulle alueelle.

Kärsämäen Sydänmaankylällä järjestettiin virtavesikunnostustyönäytös syyskuussa 2013.

Olhavanjoen Liikasenkosken kunnostus

Olhavanjoki laskee Perämereen noin 15 km lijkisuulta pohjoiseen. Olhavanjokea on perattu mm. maatalousalueiden tulvasuojelua varten. Olhavanjoelle on suunniteltu kunnostuksia mutta kunnostussuunnitelma on keskeneräinen rahoituksen puuttumisen vuoksi.

Olhavanjoelta valittiin yksi koskialue Liikasenkoski, joka oli sopiva työpajaluonteisesti kunnostettavaksi. Paikalliset toimijat hankkivat maanomistajilta tarvittavat luvat. Liikasenkoskelle laadittiin Sydänmaassa toteutetun kunnostuksen tapaan kunnostussuunnitelma piirustuksineen, jotka hyväksyttiin Pohjois-Pohjanmaan ELY -keskuksessa. Luvan hakijana toimi Olhavan kehittämissyhdystys ry. Suunnitelma sisälsi mm. kutusoraikkojen rakentamista, koskikynnysten kiveämistä. Lisäksi koskialueella tarvittiin syvemmän veden alueita talvihabitaattien parantamiseksi. Kunnostuksessa käytettiin paikallisen yrittäjän konekalustoa. Kutusorat tuotiin muualta em. yrittäjän toimesta joelle. Aikaisempaa kokemusta virtavesien kunnostamiseen ei konemiehellä ollut, mutta kunnostusmenetelmät omaksuttiin työn edetessä ja työn jälki oli luonnonmukainen.

Liikasenkoskelle saatiin kunnostuksen myötä lisättyä niin poikas-, kuin aikuisten kalojen habitaatteja sekä kutualueita. Kunnostusmenetelmiin kävi työnäytöksen aikana tutustumassa noin 50 asiasta kiinnostunutta paikallista asukasta ja maanomistajaa. Virtavesien kunnostusmenetelmät tulivat työpajan myötä tutuiksi, joka edistää joella jatkossa tehtävien kunnostusten toteuttamista. Jatkotoimenpiteenä suositeltiin harjussitutusten keskittämistä kunnostetulle koskialueelle.

Liikaskenkoski lin Olhavanjoella kunnostettiin VYYHTI –hankkeen työnäytöksenä syyskuussa 2014.

Vesistökunnostusten neuvontakohteet

Järvet:

Rytkynjärvet

Haapaveden Rytkynjärvet ovat valuma-alueiden maankäytön myötä rehevöitynyt matala järvipari, joilla on esiintynyt kalakuolemia ja joiden kalasto on särkikalavaltaistunut. Alueen toimijat osallistuivat aktiivisesti järjestettyihin työpajoihin ja hankkeen myötävaikutuksella syntyi alueelle uusi paikallinen vesienhoitoyhdistys, Rytkynkylän vesienhoitoyhdistys ry. Alueelle on suunnitteilla luonnonhoitohankkeena toteutettavia metsätalouden vesiensuojelukohteita, joiden vaikutuksesta järviin kulkeutuva kuormitus pienentyy. Keski-Pohjanmaan kalatalouskeskus järjesti järvillä syksyllä 2014 paikallisten toimijoiden kanssa verkkokoekalastuksen, joiden tulosten perusteella voidaan arvioida järvien kalataloudellisten hoitotoimien tarve.

Heikkilänjärvi

Heikkilänjärvi on Ylikiimingissä sijaitseva noin 50 ha kokoinen matala järvi, joka on kärsinyt ajoittaisista leväongelmista. Myös kalojen kasvu on hidasta. Paikalliset ranta-alueiden asukkaat ja loma-asukkaat pyysivät neuvoja poistokalastuksen järjestämisessä ja kalaston tilan selvittämisessä. VYYHTI -hankkeen poistopyyntipaunetti lainatiin Heikkilänjärvelle ja paikalliset hoitivat itse kalastuksen. Saalis oli pientä särkeä ja ahventa, joita kertyi kesän aikana arviolta 80 000-90 000 kpl. Syksyllä järjestettiin yhteistyössä paikallisten toimijoiden kanssa työpajaluonteinen verkkokoekalastus. Koekalastuksesta laadittiin VYYHTI-hankkeen toimesta raportti, jonka tulokset tukivat arvioita kalaston aiheuttamasta sisäisestä kuormituksesta sekä hitaasta kasvusta. Ensisijaisena jatkotoimenpiteenä on tehostetun kalastuksen jatkaminen.

Pintamojärvi

Pintamojärvi sijaitsee Pudasjärven kunnassa kuntakeskustasta 40 km Taivalkosken suuntaan. Järven ekologinen tila on arvioitu tyydyttäväksi. Järven pinta-ala on n. 3,4 km² ja sen suurin pituus on noin 3,2 kilometriä. Säännöstellyn Pintamojärven syvin kohta on 19 m.

Pintamojärvellä toimii osakaskunnan lisäksi Pintamojärvi ry. Paikalliset toimijat halusivat apua eräästä metsäojasta tulevan kuormituksen hallintaan. Myös järven norssikannan vahvistuminen ja muikkukannan hidastunut kasvu herätti epäilyjä kalaston aiheuttamasta sisäisestä kuormituksesta, jota tukivat ELY-keskuksen aikaisemmat selvitykset.

Maastokatselmuksen perusteella tehtiin havainnot metsäojitusten kuormituksesta. Paikalliset toimijat ohjattiin Metsäkeskuksen palvelujen piiriin. Metsäkeskus suunnitteli ja toteutti kuormitusta aiheuttaneelle alueelle vesiensuojelutoimenpiteet. Pintamojärven osakaskuntaa avustettiin ELY:n vesistökuunnostusavustushakemuksessa ja kunnostushankealoitteessa sekä hankesuunnitelman laatimisessa. Rahoituksen omarahoitusosuutena toimi mm. Metsäkeskuksen tarjoama panostus. Osakaskunta palkkasi ammattikalastajat toteuttamaan poistokalastusta. Lisäksi Simon kalatalouskoulu osallistui kunnostukseen ottamalla ja analysoimalla pohjaeläin- ja eläinplankton- sekä kalakantanäytteitä, joiden tulokset niin ikään tukivat poistokalastustarvetta. Rahoitus ja toimenpiteet saatiin käyntiin nopealla aikataululla. Rahoitus riittää myös seuraavalle avovesikaudelle, jolloin jatketaan mm. poistokalastusta. Järven kunnostustoimenpiteet käynnistyivät ripeästi ja paikalliset ovat kiinnostuneita jatkotoimenpiteiden toteuttamisesta esim. Leader –rahoitusta hyödyntämällä.

Korkattijärvi

Korkattijärvi on 138 ha:n laajuinen matala järvi Haapavedellä. Järven pintaa on aikoinaan laskettu maatalouskäyttöä varten. Myöhemmin valuma-alueen ojitusten seurauksena kulkeutunut kiintoaines on lisännyt järven mataluutta. Tästä johtuen järven rehevyys on lisääntynyt ja talvisin esiintyy happikatoja ja kalakuolemia. Järvi sekä vesijättömaat kuuluvat lähijärvien, mm. Osmangin ja Ainalin tapaan Natura-alueisiin. Alue on kansainvälisesti merkittäviä lintuvesikokonaisuus.

Ainalin osakaskunta suunnitteli toimenpiteitä Korkattijärven tilan parantamiseksi. Tavoitteena on estää järven rehevöitymisen jatkuminen, ranta-alueiden umpeenkasvu ja kalakuolemat. Osakaskuntaa neuvottiin yleisen kokouksen yhteyteen järjestetyssä tilaisuudessa sekä myöhemmin puhelinneuvonnalla kunnostushankealoitteen laatimisessa. Ensivaiheessa on tarkoitus kartoittaa valuma-alueita, johon VYYHTI -hankkeen asiantuntija myöhemmin osallistui. Varsinaisen suunnittelu toteutunee Metsäkeskuksen toimesta. Jatkossa tavoitteena on ruopata järven rehevöityneimpiä ja mataloituneita kohtia. Koko järvialueelle on kaavailtu laajempaa hanketta. Korkattijärven valuma-alueitoimenpiteet toimivat alkusysäyksenä alueen laajamittaisen vesistökuunnostusten aloittamisessa.

Tyräjärvi

Tyräjärvi on maakunnallisestikin merkittävä 2387 ha kokoinen järvi Taivalkoskella. Sen ekologinen tila on tyydyttävä. Tyräjärven vesialueiden hallinta on jakautunut pienten kalastuskuntien kesken. Tyräjärven ja läheisen toisen merkittävän järvivesistön, Jokijärven vesialueiden osakaskuntia on kaavailtu yhdistettäväksi, joka helpottaisi vesienhoitotyötä monin tavoin.

Vesialueiden yhdistämisprosessissa annettiin neuvontaa sekä järjestetyissä työpajoissa, että useita kertoja puhelinneuvonnan muodossa. Vesialueiden yhdistymisprosessissa omistajien tulee tehdä viralliset päätökset yhdistymisestä ja laatia yhdistymissopimus. Yhdistymisprosessi vaatii useita kokouksia ja maanmittauslaitoksen toimituksia. Prosessi etenee vesialueiden omistajien tahdissa.

Tyräjärven vesienhoitotyötä aktivoitiin järjestämällä myös kesällä 2014 vesikasvien niitonäytös, jossa samalla esiteltiin lähialueiden toimijoille uusinta niittotekniikkaa.

Kortejärvi

Taivalkosken Kortejärvellä havaittiin sinilevää vuonna 2013. Kalaston arveltiin runsastuneen ja olevan osasyynä leväesiintymisiin. Kortejärvi noin 300 ha ja veden viipymä järvessä on lyhyt. Kuusamon kaupungin ympäristöviranomaisen ehdotti verkkokoekalastusta järven kalaston tilan selvittämiseksi.

Verkkokoekalastus toteutettiin yhteistyössä paikallisen kalastuskunnan kanssa työpajaluonteisena, jolloin paikalliset toimijat osallistuivat koekalastuksen suorittamiseen ja saaliin käsittelyyn. VYYHTI -hanke laati tuloksista raportin ja toimenpide-ehdotukset. Kortejärven kalastosta ei löytynyt tulosten perusteella syytä leväesiintymille. Särkikalaston hallintaan tulee kuitenkin jatkossa keskittää voimavaroja hoitokalastuksen muodossa. Tarvetta olisi myös järven kuormitus selvitykselle sekä veden laadun tarkemmalle seurannalle.

Saunajärvi

Pudasjärven Saunajärvi on 78,3 ha kokoinen matala järvi Pudasjärvellä. Järven ekologinen tila on arvioitu suppean aineiston perusteella tyydyttäväksi. Saunajärven kalaston on aikaisemmin todettu aiheuttavan sisäistä kuormitusta ja järven tilaa on kohennettu toteuttamalla poistokalastuksia. Viime vuosina järvellä on jälleen havaittu rehevöitymisen merkkejä.

Saunajärven kalaston tilan selvittämiseksi vesialueita hallinnoivan Venkaan kalastuskunnan aktiivit toteuttivat järvellä verkkokoekalastuksen. VYYHTI -hanke lainasi tarvittavat koeverkot, opasti kalastuksen oikeaoppisessa suorittamisessa suullisesti ja laatimalla kirjalliset ohjeet kalastukseen sekä saaliin käsittelyyn. Kalastuskunta suoritti kalastuksen lisäksi myös aineiston esikäsittelyn, jonka perusteella VYYHTI -hanke laati koekalastusraportin. Raportissa käytettiin tukena saatavilla olevia vedenlaatutietoja sekä annettiin jatkotoimenpiteitä varten suositukset.

Tulokset osoittivat, että Saunajärven kalaston tila on palautunut aikaisempia hoitotoimenpiteitä edeltävään tilaan ja kalaston aiheuttama sisäinen kuormitus on ilmeistä. Näin ollen suositeltavat toimenpiteet kohdistuvat etupäässä särkikalaston harventamiseen.

Kuusaanjärvi

Haapajärven Kuusaanjärvi on n. 200 ha kokoinen, turvetuotannon sekä maa- ja metsätalouden kuormittama Settijoen vesistöalueen latvajärvi. Kuusaanjärvestä Settijoki virtaa lounaaseen Settijärven läpi ja laskee Kalajokeen Kortejärven alapäässä. Kuusaanjärvellä toteutettiin yhteistyössä paikallisten tahojen kanssa verkkokoekalastustyöpaja kesällä 2013. Koekalastuksen tulosten perusteella Kuusaanjärven kokonaiskuva on melko hyvä eikä kalabiomassan määrä ole hälyttävä. On kuitenkin havaittavissa riski ahvenen ja särjen runsaasta lisääntymisestä sekä yksilökoon pienenemisestä. Petokalaprosentti (massa) on kohtalainen, mutta suurempi petokala -% tukisi järven kalaston tasapainon säilymistä/kehittymistä. Kun järveen tehdään kalaistutuksia, on järkevää suosia petokaloja esimerkiksi planktonsiian sijaan.

Panumajärvi

Panumajärvi on n. 529 ha kokoinen Pudasjärvellä sijaitseva järvi, jonka valuma-alue on voimakkaasti metsäojitettu. Paikallinen Panumajärvi ry on kunnostanut järveä jo noin 20 vuoden ajan. Järvellä on mm. niitetty vesikasvillisuutta ja tehty poisto- ja hoitokalastusta. Järvellä on sekä vakituista että runsaasti vapaa-ajan asutusta. Järvellä on tehty vuosina 2012 ja 2013 verkkokoekalastukset, joiden tulosten perusteella järven kalakanta on pääasiassa kunnossa. Hoitokalastusta kuitenkin tarvitaan vuosittain. Osa rantojen omistajista on sitoutunut osallistumaan järven kunnostukseen rahallisesti. Panumajärvi ry:n edustaja otti yhteyttä VYYHTI -hankkeeseen ja toivoi ohjeita, mitä paikalliset voisivat järven kunnostamiseksi tehdä. Tällä hetkellä suurimmaksi ongelmaksi koetaan järven pohjassa oleva lieju/lietekerros, joka haittaa virkistyskäyttöä.

Järven kunnostamisesta järjestettiin keskustelutilaisuus Kipinän koululla marraskuussa 2014. Tilaisuuden päätteeksi ehdotettiin paikallisille selvitys/suunnitteluhankkeen käynnistämistä, jotta järven tilasta saataisiin lisää tietoa. Lisäksi suositeltiin, että paikalliset ottaisivat yhteyttä Suomen Metsäkeskukseen ja

tiedustelisivat mahdollisuutta suunnitella vesiensuojelurakenteita metsätalouden luonnonhoitohankkeena järveen laskeviin ojiin. Näin varmistettaisiin, että valuma-alueelta ei kulkeudu mahdollisten tulevien kunnostusojitushankkeiden yhteydessä lisää kiintoainetta järveen.

Iso-Vuotunkijärvi

Iso-Vuotunkijärvi on n. 224 ha kokoinen järvi Oulussa, Ylikiimingin kylässä. Järvessä on havaittu rehevöitymiskehitystä viime vuosina ja sen ekologinen tila on välttävä. Paikallisen kyläyhdistyksen edustaja oli yhteydessä VYYHTI –hankkeeseen ja tiedusteli millaisia toimenpiteitä järven kunnostamiseksi olisi tarpeen tehdä. Järven kunnostuksen käynnistämiseksi järjestettiin keskustelutilaisuus joulukuussa 2014. Tilaisuudessa keskusteltiin järven tilasta ja sen tarkemmasta selvittämisestä, sopivasta paikallisesta toimijasta sekä erilaisista rahoitusmahdollisuuksista. Kohteen kunnostamiseksi tulee tehdä järven nykytilan ja kuormituksen selvitys sekä suunnitelma. Paikalliset jäivät pohtimaan osallistumismahdollisuuttaan selvityshankkeeseen ja ottavat asiassa yhteyttä ELY – keskuksen.

Virtavedet:

Livojoki

Pudasjärven Livon kylässä toimiva Livokas ry pyysi apua jokimaiseman parantamisessa ja metsätalousalueilta tulevan kuormituksen hallinnassa. Livojoessa on Livon kylän kohdalla useita putaita, jotka muodostuivat aikoinaan uomanoikaisujen seurauksena. Hienojakoinen maaperä syöpyi ja pääuoma haki uuden paikkansa kaivetusta oikaisu-uomasta. Putaissa virtaus vähitellen heikkeni ja niistä muodostui heikosti virtaavia suvantomaisia sivu-uomia. Tarkoituksena oli ohjata pääuomasta virtausta avaamalla putaiden suualueita. Kahteen putaaseen laskee metsätalousmailta oja, joista tuleva hienojakoinen aines on mataloittanut ja tukkinut putaita.

Paikallisten toimijoiden kanssa tehtiin maastokatselmus, jonka perusteella suunniteltiin yhteen putaaseen työpajaluonteisena toteutettavaksi sedimentin poistoa. Livojoessa on raakkukanta, jonka vuoksi ruoppaustoimenpiteistä pyydettiin lausuntoa ELY –keskuksen luonnonsuojeluyksiköstä. Lausuntoon liitettiin VYYHTI -hankkeen tekemä raakkukartoitusraportti. Metsäojien kuormituksen hallinnassa neuvottiin kääntymään Metsäkeskuksen puoleen, jossa hanke on otettu positiivisesti vastaan.

Livon putaiden kunnostukseen on suunnitelmat valmiina ja paikalliset toimijat keräävät maanomistajien suostumuksia jonka jälkeen suunnitelmat sekä ruoppausilmoitukset lähetetään ELY:n käsiteltäväksi. Toteutuessaan kunnostustoimenpiteillä voidaan parantaa merkittävästi putaiden maisema- ja virkistyskäyttöarvoja.

Liminkaoja

Pyhäjoella sijaitsevalla Liminkaojalla arvioitiin maastokartoituksella joen kunnostustarvetta. Kunnostustarvearviointi liittyy laajempaan Liminkaojalle ja sen valuma-alueelle suunniteltavaan kunnostushankkeeseen. Hankkeeseen on nimetty laajapohjainen ohjausryhmä, jossa on edustaja mm. kunnasta, osakaskunnista, ELY -keskuksesta ja Metsähallituksesta. VYYHTI -hanke on järjestänyt vuonna 2013 Liminkaojan yläosalla sijaitsevalla Polusjärvellä neuvontatilaisuuden ja toteuttanut järven verkkokoekalastuksen.

Liminkaojan erityispiirre on, että jokeen nousee kutemaan merestä harjuksia. Perämeren alueen anadromisista (joessa kuteva ja merellä syönnöstävä) harjuskantojen tilasta ei ole selvää käsitystä mutta niiden arvioidaan olevan varsin heikkoja. Liminkaojan kunnostustoimenpiteet tukevat näin ollen em. kantojen suojelua.

Liminkaojan kunnostustarvekartoituksessa keskityttiin jo tiedossa olevaan Liminkajärven alapuolella olevaan ongelma-alueeseen. Kartoituksessa havaittiin uomaa peratun voimakkaasti noin 2 km:n matkalta. Kunnostustarvearvioissa ehdotetaan yleisellä tasolla tarvittavia kunnostustoimenpiteitä ja mahdollisuuksia. Kartoituksen perusteella saatiin karkea arvio kunnostuskustannuksista, joka auttaa osaltaan arvioitaessa laajemman kunnostushankeen kustannuksia.

Pukarinjoen alaosan kunnostussuunnitelma

Pukarinjoki sijaitsee Kuusamon keskustasta n. 33 km itään. Joki lähtee Taivaljärvestä ja laskee Kiitämäjärven itäpäähän. Joki on kunnostettu yläosaltaan aiemmin Metsäpuro- hankkeen aikana, mutta alaosa on jäänyt kunnostamatta.

Joen alaosan ongelmana on joesta virtaamahuippujen aikana huuhtoutunut hienojakoinen aines, joka on tukkinut alaosan uoman lähes kokonaan ja estää kalojen nousun jokeen. Vesialueen omistajat ottivat yhteyttä ja kyselivät olisiko VYYHTI -hankkeen toimesta mahdollista saada apua kunnostussuunnitelman teossa. Kunnostuksessa olisi tarkoitus ruopata entinen uoma auki.

Tärkkämöjoen katselmus

Tärkkämöjoki sijaitsee Kuusamon keskustasta n. 15 km itään. Joki lähtee Tärkkämöjärvestä ja laskee Muojärven länsipäähän. Joki on inventoitu aiemmin Metsäpuro- hankkeen toimesta, mutta varsinaisia kunnostussuunnitelmia siitä ei ole osakaskunnalle tehty. Osakaskunta toivoi, että mahdolliset koskikohteet kartoitettaisiin uudelleen ja tehtäisiin kunnostussuunnitelma, mikäli sellaiselle olisi tarvetta.

Varisjoen katselmus

Varisjoki sijaitsee 25 km Kuusamosta koilliseen. Joki saa alkunsa Suininkijärvestä, josta se laskee useiden pienempien nivojen ja suvantomaisten järvien kautta Kuusinkijokeen. Varisjoen yläjuoksulla on pitkään ollut kirjolohen kasvatusta ja rannoilla on paikoin maanviljelystä. Vapaa-ajan asuntoja rannoilla on myös runsaasti. Varisjoen ongelmia ovat mm. rehevöityminen, suvantojen ja nivojen umpeenkasvu, sekä muutaman koskiosuuden perkaukset. Paikallinen osakaskunta toivoi Varisjoen inventointia ja mahdollisen kunnostussuunnitelman tekemistä, jotta joen virkistysarvoa saataisiin nostettua ja kalastusmahdollisuuksia kehitettyä.

Tyräjoen katselmus

Tyräjoki sijaitsee Taivalkosken kunnan puolella, Kuusamosta 60 km etelään. Joki saa alkunsa Tyräjärvestä ja laskee sen länsipäästä Jokijärveen, yhtyen siinä lijokeen. Tyräjoen kunnostuskatselmus tuli toiveena esille vesikasvien niitonäytöksen yhteydessä paikallisen kalastuskunnan esimiehen esittämänä. Tyräjoen ongelmia ovat mm. vesikasvien aiheuttama umpeenkasvu ja rehevöityminen. Katselmuksessa ajettiin veneellä Tyräjoki läpi ja mietittiin samalla miten ja mistä vesikasveja voitaisiin niittää. Samalla pohdittiin myös keinoja vesikasvien niittojätteen keräykseen.

6.4.2 Kosteikot ja valuma-aluekunnostukset

Hankkeen aikana korostettiin valuma-alueen merkitystä vesistöjen tilan parantamisessa sekä maiseman- ja luonnonhoidon kytkeytymistä vesienhoitotoimenpiteisiin. Kosteikkokohteiden sekä muiden valuma-alueella sijaitsevien vesiensuojeluratkaisujen suunnittelu ja toteutus ovat keskeinen osa vesienhoitoa.

Hankkeen aikana saatiin runsaasti yhteydenottoja liittyen mahdollisiin kosteikkokohteisiin. Kohteet sijaitsivat eri puolilla maakuntaa sekä maa- että metsätalousvaltaisilla alueilla. Hankkeen henkilöstö antoi kohteisiin liittyen neuvontaa sekä toimistolla tehtyjen karttatarkastelujen perusteella että maastokäynneillä. Useita kohteita tarkasteltiin myös yhteistyössä ELY –keskuksen asiantuntijoiden kanssa. Neuvonnassa keskityttiin kohteen valuma-alueen laajuuden sekä erilaisten toteutus- ja

rahoitusmahdollisuuksien (mm. ei-tuotannolliset investoinnit, KEMERA –varoin toteutettavat metsätalouden luonnonhoitohankkeet) kartoittamiseen. Myös kohteiden vaatimia lupa-asioita selvitettiin.

Yhteistyö Suomen Metsäkeskuksen kanssa

Hankkeen aikana toimittiin hyvässä yhteistyössä Suomen Metsäkeskuksen Oulun toimipisteen kanssa. Marraskuussa 2013 VYYHTI -hanke kokosi yhteen siihen mennessä esille tulleet erilaiset paikallisten tahojen metsätalouden vesiensuojelukohteet ja toimitti ne Suomen Metsäkeskukselle luonnonhoitohankkeiden suunnittelun pohjaksi. Asiaan liittyen järjestettiin palaveri, jossa sovittiin, että kesällä 2013 Lamujoelle tehdyn kartoitustyön perusteella esille nousseista kohteista valitaan yksi jota lähdetään suunnittelemaan luonnonhoitohankkeena.

Luonnonhoitohankkeeksi soveltuva ja Lamujoen vedenlaadun parantamisen kannalta tehokas kohde, Pihlajaisenojan luonnonhoitohanke, löytyi helposti kartoitustyön materiaalin perusteella. Suomen Metsäkeskus laati kohteelle yleispiirteisen suunnitelman ja kilpailutti syksyllä 2014 kohteen tarkemman suunnittelun. Kohde toteutetaan tarkemman suunnittelun jälkeen. Luonnonhoitohankkeiksi soveltuvia kohteita kartoitettiin ja suunniteltiin VYYHTI –hankkeen alitteesta myös Kuusamossa (Elijärvellä, Vuotunkijärvellä ja Keräsniemen Isosuolla), Pudasjärven Pintamojärvellä sekä Haapaveden Rytynjärvellä. Pintamojärven kohde eteni jo syksyllä 2014 toteutusvaiheeseen. Hankkeen päättyessä toimitetaan päivitetty kohdelistaus Suomen Metsäkeskuksen käyttöön uusien luonnonhoitohankkeiden suunnittelua varten.

Esimerkkisuunnitelmat

Maatalouden vesiensuojeluun liittyviä kosteikkokohteita tuli myös vuoden 2013 aikana esille useita. Keväällä 2013 hankkeeseen otti yhteyttä kaksi yhdistystä, jotka olivat kiinnostuneita perustamaan kosteikon ei-tuotannollisten investointien tuella. Hanke laati molemmille kohteille esimerkkisuunnitelman, joiden perusteella kohteille saatiin myönteinen tukipäätös. Kohteet toteutettiin vuosien 2013 ja 2014 aikana.

Helmikuussa 2014 listattiin kevään 2013 jälkeen esille nousseet maatalouden kosteikkokohteet (11 kpl), jotka käsiteltiin priorisointipalaverissa. Palaverissa olivat paikalla ELY –keskuksen asiantuntijat ja VYYHTI -hankkeen henkilöstö. Priorisoinnissa keskeistä oli:

- toteutumistodennäköisyys
- maakunnallinen kattavuus (kohteita tulisi saada eri puolille maakuntaa)
- saavutettavuus
- esimerkkiarvo
- viljelijän kohde / yhdistyksen kohde
- vhs –ekologinen luokittelu ko. vesistöalueella
- vesiensuojelullinen tehokkuus
- monitavoitteisuus
- toteutus kaivamalla / patoamalla

Priorisoinnin jälkeen valittiin 4 kohdetta, joiden suunnittelu kilpailutettiin keväällä 2014. Kilpailutuksen perusteella suunnittelijaksi valittiin FCG Oy ja suunnitelmat valmistuivat marraskuussa 2014. Esimerkkisuunnitelmat ovat nähtävillä VYYHTI –hankkeen nettisivuilla http://www.proagriaoulu.fi/fi/vyyhti_esimerkkisuunnitelmat/.

Vesiensuojelukohteiden kartoitukset valuma-alueilla

VYYHTI -hankkeen aikana vesistökuunnostuksia edistettiin kartoittamalla potentiaalisia kunnostusmahdollisuuksia, etupäässä kosteikkojen paikkoja, mutta myös muita menetelmiä tapauskohtaisesti. Kartoitustyö ei velvoita ketään maanomistajia tai muitakaan toimijoita mihinkään

toimenpiteisiin, mutta kartoitustyön tuloksia voidaan hyödyntää esimerkiksi muiden toimien yhteydessä ja/tai kunnostaa kulloinkin käytettävissä olevien resurssien puitteissa.

Paikallisilla asukkailla, maanomistajilla ja toimijoilla oli merkittävä rooli kartoitusten onnistumisessa, koska heiltä löytyy usein paljon arvokasta tietämystä alueesta ja sen erityispiirteistä. Tämän lisäksi kohteita pyrittiin paikallistamaan karttojen, ortokuvien ja laserkeilatun korkeusmallin(2m) avulla sekä hyödyntäen aiemmin tehtyjä selvityksiä.

Lamujoen valuma-alue

Lamujoella vuonna 2013 tehtyä kartoitusta kohdennettiin ensisijaisesti Kortteisen tekojärven ja Uljuan alakanavan välisen jokipätkän valuma-alueelle, mikä on noin 650 km²:n laajuinen. Myös kyseisen alueen ulkopuolelta tulleita havaintoja merkittiin muistiin. Potentiaalisia kunnostuskohteita Lamujoen valuma-alueelta löytyi noin 120 kappaletta. Kohteet on esitetty liitteessä 9. Lamujoen alueella tehdyn kartoitustyön ja paikallisten tahojen aktivoiminnan ansiosta alueella on jo toteutunut tai toteutumassa useita kohteita. Esimerkiksi Siikalatvalla vesistökunnostuksista kiinnostuneet maanomistajat ehdottivat yhteistä, molempien kiinteistölle sijoitettavaa potentiaalista kunnostuskohdetta, jota voitiin hyödyntää sen jälkeen toteutetun metsätalouden ojitushankkeen yhteydessä. Lisäksi kahdella kohteella maanomistajat aktivoituvat neuvonnan ja työpajojen jälkeen itse suunnittelemaan ja perustamaan kosteikon omin kustannuksin. Yksi VYYHTI-hankkeen esimerkkisuunnitelmista on valmistunut kyläyhdistyksen ja maanomistajan kiinnostuttua kunnostusmahdollisuuksista ja lisäksi useita maanviljelijöitä on aikeissa perustaa monivaikutteisen kosteikon. Alueelle tulee todennäköisesti VYYHTI –hankkeessa tehdyn kartoitustyön perusteella toteutumaan useita kosteikkokohteita lähivuosina.

Kiljanjärven valuma-alue

Kalajoen latvoilla Reisjärvellä sijaitsevan Kiljanjärven alueella herännyt aktiivisuus vesienhoitoon synnytti kunnostushankealoitteen Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskukselle. Eräänä ehdotettuna toimenpiteenä aloitteessa oli valuma-alueen maa- ja metsätaloustalouksien kartoittaminen ulkoisen kuormituksen vähentämiseksi. Kartoitus toteutettiin VYYHTI –hankkeen varoin vuonna 2014. Kartoituksesta ja kyseisen alueen potentiaalisia kunnostuskohteista on valmistunut erillinen raportti (liite 10). Alueella tehdyn kartoitustyön tuloksena Reisjärvellä yksi maanomistaja suunnittelee maatalouden monivaikutteisen kosteikon perustamista uusien tukiehtojen varmistuttua. Aktiivisuutta on herännyt myös kartoitusalueen ulkopuolella, jonne on erään toisen maanomistajan aikomus perustaa monivaikutteinen kosteikko. Lisäksi alueen kaksi paikallista yhdistystä on tehnyt Reisjärven kunnalle aloitteen laajempaan kunnostushankkeeseen tähtäävän valmisteluhankkeen käynnistämisestä. Idea valmisteluhankkeessa syntyi kartoitustyön päätteeksi järjestetyssä keskustelutilaisuudessa syyskuussa 2014.

Kiljanjärven valuma-alueen kartoitustyön toteutti ProAgria Oulu, vaikka kunta sijaitsee ProAgria Keski-Pohjanmaan alueella, sillä kunnostushankealoitteen tekijä oli jo aiemmin ollut yhteydessä Pohjois-Pohjanmaan ELY –keskuksen vesistöyksikköön sekä ProAgria Ouluun ja osallistui Pohjois-Pohjanmaan alueella järjestettyihin työpajatilaisuuksiin. Lisäksi kosteikkokartoitukseen käytettävä asiantuntija työskenteli ProAgria Oulun palveluksessa. Kohde oli hyvä esimerkki hanketoimijoiden yhteistyöstä yli toiminta-alue rajojen.

Neuvontakohteet

Rauno Haapalan kosteikot

VYYHTI –hanke selvitti Rauno Haapalan peltojen yhteydessä sijaitsevien kosteikkokohteiden toteuttamismahdollisuuksia syksyllä 2013. Viljelijä oli ottanut hankkeeseen yhteyttä ja kertonut olevansa huolissaan alapuolisen vesistön tilasta sekä vasta raivattujen peltojen vaikutuksista joen veden laatuun. Viljelijä oli käyttänyt peltojen maanparannusaineena savea ja tiedusteli olisiko savenottoalueita mahdollista hyödyntää kosteikkokohteina. Alueella on erityisongelmana happamat sulfaattimaat. Hanke tilasi hintatiedustelun jälkeen Maveplan Oy:ltä selvityksen kosteikkokohteiden toteuttamismahdollisuuksista

syksyllä 2013. Selvityksen perusteella kosteikkojen perustaminen olisi mahdollista, mutta kustannukset saattavat nousta korkeiksi.

Elijärven kosteikkokatselmus

Elijärvi sijaitsee Kuusamon keskustasta n. 15 km pohjoiseen Nissinvaaran kylässä. Järven pinta-ala on n. 30ha. Järven rannalla sijaitsee Oivangin nuorisokeskus, sekä muutamia kesäasuntoja. Järven perusongelma on rehevöityminen ja veden huono laatu. Talvella järvi kärsii myös happiongelmistä, joita on pyritty parantamaan mm. ilmastuksen avulla. Järven vedenvaihtuvuus on huono, sillä järveen laskee ainoastaan yksi puro. Ranta-asukas esitti mahdollisen kosteikon rakentamista puron yhteyteen. Maastokatselmus tehtiin yhdessä Metsäkeskuksen edustajan kanssa, joka oli aiemmin ilmoittanut halukkuudesta kartoittaa mahdollisia kosteikkokohteita Kuusamossa. Kohteen tarkempi suunnittelu etenee Metsäkeskuksessa tulevien vuosien aikana.

Luvelahden ja Keräsniemen Isosuon kosteikkokatselmuks

Luvelahti on osa Vuotunkijärveä, joka sijaitsee n. 26 km Kuusamosta pohjoiseen. Luvelahden perusongelmia ovat mm. pohjan liettyminen, rehevöityminen ja umpeenkasvu, joiden vuoksi alueen virkistyskäyttöarvo on heikentynyt. Lahden ympärillä on ollut voimakasta maanviljelystä jo 1800 -luvulta lähtien, myös muutamia vapaa-ajan asuntoja on rannalla.

Paikallisten asukkaiden omien mittauksen mukaan pahimmillaan humusta ja rapaa on kertynyt syvänteisiin useita metrejä vahvasti, niin ettei syvänteitä enää ole. Vesirutto on levinnyt lähes koko lahteen. Veden vaihtuvuus lahdessa on todella huono. Lahteen laskee yksi puro, jonka yhteyteen on suunnitteilla kosteikko. Katselmus tehtiin Metsäkeskuksen edustajan kanssa, joka selvittää Metsäkeskuksen mahdollisuuksia jatkaa kosteikon suunnittelua esimerkikunnostuskohteena.

Keräsniemen Isosuo sijaitsee Kuusamosta 27 km luode-pohjoiseen Kuusamosta. Isosuo on 1960- luvulla, silloisen käytännön mukaan, voimakkaasti ojitettu metsätalouden tuotannon parantamiseksi. Nykyinen maanomistaja halusi selvittää mahdollisuudet kosteikon rakentamiseksi. Katselmus tehtiin yhteistyössä Metsäkeskuksen edustajan kanssa.

6.4.3 Maiseman- ja luonnonhoito-osio

Tilaisuudet

Pohjois-Pohjanmaan kunnat, kylät, yhdistykset ja asukkaat osallistuivat aktiivisesti tilaisuuksiin ja tapahtumiin, joissa aiheina olivat muun muassa maaseutu ympäristön hoito, maiseman- ja luonnonhoidon rahoitusmahdollisuudet, vesiensuojelu, kulttuurihistoriallisten arvojen vaaliminen, arvokkaat maisema-alueet, umpeenkasvun ehkäisy ja perinnemaisemien hoito. Tilaisuuksia joissa maisema- ja luonnonhoitoteema oli esillä, järjestettiin hankkeen toiminta-aikana yhteensä 32 kpl, joista 25 kpl toteutettiin yhteistyössä ProAgria Oulun tiedonvälityshankkeen YmpäristöAgron kanssa (liite 11).

Rahoitettavia maiseman- ja luonnonhoidon kohteita opeteltiin tunnistamaan myös erilaisissa maastotapahtumissa. Maastotilaisuuksissa kohderyhmä pääsi tutustumaan esimerkiksi monivaikutteisiin kosteikkoihin, erilaisiin laidunnettaviin luonnonlaitumiin sekä käytöstä poistuneiden peltojen hoitomahdollisuuksiin.

Vuodesta 2009 saakka maiseman- ja luonnonhoidon tuet ovat olleet mahdollisia sekä viljelijöille että rekisteröityneille yhdistyksille. Vuoden 2013 osalta maatalouden ympäristötuen maiseman- ja luonnonhoidon erityistukien sekä ei-tuotannollisten investointien tuen haku rajattiin koskemaan vain yhdistyksiä. Asiasta tiedotettiin VYYHTI -hankkeen kautta yhdistystoimijoille tehokkaasti. Vuonna 2014 puolestaan tiedotettiin arvokkaiden maisema-alueiden inventointityöstä, tunnistettiin hoidettavia kohteita

ja tiedotettiin uuden ohjelmakauden rahoitusmahdollisuuksista. Myös hankkeen nettisivuille valmistuneita mallisuunnitelmia esiteltiin tilaisuuksissa.

Kuusamon Määttälänvaaran kyläkävelyllä 11.6.2014 mietittiin mahdollisia maisemanhoitokohteita (vasen kuva), Pudasjärven Aittojärvellä ihailtiin maisemanhoitotöiden jälkeä kyläkävelyllä 28.6.2014 (kuva oikealla).

Maiseman- ja luonnonhoidon työpajat

Vuonna 2013 järjestettiin neljä kyläkohtaista työpajaa liittyen kevään ja kesän maisemanhoidon tukien hakuun. Neuvotteluun kutsuttiin asiaan liittyvät tahot, kuten yhdistyksen edustajat ja maanomistajia. Osallistujamäärä vaihteli 6:n ja 13:n välillä ollen keskimäärin 9. Osalla kohteista hoitoa pohdittiin myös yhdessä maastossa.

Laajempiin ranta-aluekokonaisuuksiin liittyen pidettiin hankeaikana muutama rantalaidunnustyöpaja. Näistä osa toteutettiin osana hankkeen muuta työpajatoimintaa eli alueella pidettiin työpajasarja, jossa ensin esiteltiin asiaan liittyvää teoreettista pohjaa, toisessa tilaisuudessa tutustuttiin kohteisiin maastossa ja lopuksi työstettiin suunnitelmaa ja rahoitushakemusta hoidettavalle kohteelle. Tämän tyyppisiä työpajoja järjestettiin Pyhännän Tavastkengällä, Kuusamon Määttälänvaaralla, Oulunsalon kohteilla ja Hailuodossa. Näissä työpajoissa kutsuttiin koolle rannan omistajia, käyttäjiä ja mahdollisia hoitajia miettimään eri käyttäjien tarpeiden yhteensovittamista. Hailuodon ja Oulunsalon työpajoihin tuotiin myös Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskuksen näkemyksiä ja tavoitteita kokonaisuuksien hoidosta, sillä erityisesti merenrannoilla toimitaan usein suojelualueella, esimerkiksi NATURA-alueella. Työpajoissa käytiin läpi myös uuden ohjelmakauden rahoitusnäkyviä. Monilla maiseman- ja luonnonhoidon kohteella rahoitustaso nousee ja hoidon laatuun kiinnitetään jatkossa entistä enemmän huomiota. Työpajoissa olivat esillä myös erilaiset yleissuunnitelmien rahoitettavat kohteet.

Maiseman- ja luonnonhoitoon liittyvät työpajat (7 kpl):

- 12.04.2013 Pyhännän kirkonkylän maisematyöpaja, Pyhäntä
- 21.05.2013 Sydänmaankylän maisemantyöpaja, Kärsämäki
- 04.06.2013 Tavastkengän Kurkelanjärven kosteikko- ja laiduntyöpaja, Pyhäntä
- 06.06.2013 Hiastinhaaran laiduntyöpaja, Ii
- 19.03.2014 Aittojärven maisemanhoitotyöpaja, Pudasjärvi
- 03.06.2014 Oulunsalon rantalaidunnustyöpaja
- 15.10.2014 Hailuodon rantalaidunnustyöpaja

Kärsämäen Sydänmaankylällä pidettiin työpaja toukokuussa 2013 ja suunniteltiin hoitokohteita myös yhdessä maastossa.

Esimerkkisuunnitelmat

Hankkeen aikana laadittiin erityistuki- ja ei-tuotannollisen investointituen esimerkkisuunnitelmia sekä sovittiin laidunnuskäytännöistä. Suunniteltavina kohteina olivat perinnemaisemakohteet sekä muut maiseman- ja luonnonhoidon kohteet ja tuen hakijana oli suurimmassa osassa kohteista yhdistys. Mallisuunnitelmat ovat kaikkien asiasta kiinnostuneiden nähtävillä ja hyödynnettävissä VYYHTI -hankkeen internetsivuilla http://www.proagriaoulu.fi/fi/vyyhti_esimerkkisuunnitelmat/. Esimerkkisuunnitelmista tiedotetaan rinnakkaishankkeissa ennen seuraavaa tukihakua.

Tavoitteena oli löytää mallisuunnittelukohteiksi erilaisia kohteita:

- Sekä yhdistysten että viljelijöiden kohteita
- Erilaisilla eläimillä laidunnettavia kohteita: lamma, nauta, hevonen
- Erityyppisiä perinnebiotooppeja: metsälaidun, haka, tuore niitty, rantaniitty, peltoniitty
- Kohteita eri puolilta maakuntaa: Kärsämäeltä Pudasjärvelle ja Siikajoelta Kuusamoon

Taivalkosken Poroperällä lypsykarja on hoitanut tilan metsälaitumia vuosikymmeniä. Kohteelle laadittiin hankkeen mallisuunnitelma.

Kohteista osa valikoitui mallisuunnittelukohteiksi hankkeen työpajojen kautta, osa otti suoraan yhteyttä esimerkiksi lehtijutun tai tiedotteen perusteella. Jotkut mallisuunnittelun kohteista nousivat esille aikaisempien hanketöiden tai Leader-toimintaryhmien kautta ja osaan kohteista oltiin suunnittelijan toimesta yhteydessä. Suunnittelukohteet olivat erilaisia työmääriltään, osa kohteista vaati paljon etukäteis selvittelyä. Hankkeen aikana laadittiin 14 maiseman- ja luonnonhoidon mallisuunnitelmaa sekä kyläkohtainen mallisuunnitelma.

Mallisuunnitelmat:

Alueen nimi	P-ala	Hoitotapa	Hoitajataho
li, Hiastinhaara	6	lampaat	kyläyhdistys
Kempele, Monkkasenranta	10	lampaat	metsästysseura
Kärsämäki, Sydänmaankylä	20	naudat, lampaat	maamiesseura
Pyhäntä, Kurkelanjärvi	3	hiehot	maamiesseura
Pyhäntä, kirkonkylä	2	lampaat	maamiesseura
Kiiminki, Häkkilä	2	niitto	luonnons.yhdistys
Utajärvi, Ahmas	4	lampaat, naudat	kyläyhdistys
Siikajoki, Turpeenperä	70	emolehmät, hiehot	viljelijät
Taivalkoski, Kostonjärvi	37	lypsylehmät	viljelijä
Kuusamo, Meskusvaara	4	hevokset	viljelijä
Kuusamo, Määttälänvaara	6	niitto, lampaat, hevokset	maamiesseura
Pudasjärvi, Kyngäs	7	lampaat	viljelijät
Pudasjärvi, Kyngäs	3	lampaat	viljelijä
Pudasjärvi, Kyngäs	5	lampaat	viljelijä
Oulu, Kallenranta	6	niitto	yhdistys

Kyläkohtainen mallisuunnitelma

Pudasjärven Aittojärvelle ja Kynkälle laadittiin vuoden 2014 aikana maisemanhoidon kyläkohtainen mallisuunnitelma. VYYHTI -suunnitelmaan liittyvää yleistä tiedottamistyötä toteutettiin YmpäristöAgro-hankkeen puitteissa. Maisemanhoitosuunnitelman laativat yhteistyössä Oulun ammattikorkeakoulun luonnonvara-alan yksikön maisemasuunnittelun koulutusohjelman opiskelija Hilikka Heikkilä sekä ProAgria Oulun/Maa- ja kotitalousnaisten Kalle Hellström ja Taimi Mahosenaho. Maisema – ja luonnonhoito-osion työhön kuului lähtötietojen hankkimista, tiedottamista ja kyläyhteistyötä sekä opiskelijan työn ohjaamista. Suunnittelun lähtöaineistona toimi myös alueelle vuonna 2000 ProAgria Oulun toteuttamassa Keskellä Virtaa Iijoki-hankkeessa laadittu kylämaiseman yleissuunnitelma.

Työhön sisältyi myös laajemmin lammastalouden ja ympäristönhoidon yhdistämisen kehittäminen koko Pudasjärven alueella. Sitä edistettiin esimerkkien ja koko kuntaan tehdyn kyselyn avulla. Asia liittyy esimerkiksi ranta-alueiden ja muiden maisema- sekä luonnonhoitokohteiden hoitoon maisemalaiduntamisen avulla.

Neuvonta

Maiseman- ja luonnonhoidon neuvontaa tehtiin sekä puhelimitse, toimistokäynneillä ja maastokäyntien avulla. Neuvonta koski useimmiten hoidon tavoitteiden tai erilaisten kohteiden rahoitusmuotojen määrittelyä. Osa kohteista pystyttiin neuvomaan karttatarkastelun perusteella, osassa kohteista käytiin paikan päällä. Myös maa-alueiden hallinnointiin liittyvää selvittelytyötä tehtiin osalla kohteista.

Taajama ja maaseutu kohtaavat Pyhännän kirkonkylällä, jossa lammaslaidun on perustettu palvelukodin viereen. Green care-konsepti toimii täällä. Kohteelle laadittiin mallisuunnitelma.

6.5 Välittäjäorganisaatioselvitys ja –suositukset

6.5.1 Keski- ja Etelä-Pohjanmaa

Hankkeessa selvitettiin Etelä- ja Keski-Pohjanmaan alueilla nykyisin aktiivisesti toimivien vesienhoidon vapaaehtoisten yhteistyömuotojen toimintaa ja mahdollisuuksia niiden kehittämiseksi kohti tässä hankkeessa kuvailtua vesienhoidon välittäjäorganisaatiota. Selvitys tuki Pohjois-Pohjanmaalla samaan aikaan käynnissä ollutta välittäjäorganisaatioselvitystä, jossa eteläinen hankealue toimi myös yhtenä esimerkkinä toimivasta järjestäytyneestä vesienhoidon yhteistyöstä. Tarkastellut yhteistyöorganisaatiot olivat seitsemän Etelä-Pohjanmaan ELY-keskuksen johtamaa jokineuvottelukuntaa, Pohjanmaan vesi ja ympäristö ry sekä neljä yhdistyksen alaisuudessa toimivaa jokineuvottelukuntien tavoitteita tukevaa jokirahastoa. Osana selvitystä toteutettiin kesäkuussa 2014 kysely jokineuvottelukuntien jäsenille.

Välittäjäorganisaatioselvitystä ja siihen liittyvää kyselyä käytiin esittelemässä neuvottelukuntien tai niihin liittyvien työryhmien kokouksissa touko-kesäkuussa 2014 lukuun ottamatta Närpiönjoen yhteistyöryhmää, joka ei kokoontunut selvityksen aikana. Kysely toimitettiin neuvottelukuntien sihteerien kautta sähköisesti (linkki kyselyyn) tai postitse, mikäli edustajien sähköpostiosoitteet eivät olleet tiedossa tai niitä ei ollut. Postiosoitteet saatiin neuvottelukuntien sihteeiltä Etelä-Pohjanmaan ELY-keskuksesta. Kysely sisälsi 33 väittämää tai avointa kysymystä, jotka koskivat jokineuvottelukuntien, -rahastojen ja Pohjanmaan vesi ja ympäristö ry:n toimintaa vesistö-kunnostusten edistäjänä. Kyselyyn saatiin kaikkiaan 51 vastausta. Kysely ja sen tulokset esitellään tarkemmin hankkeessa valmistuneessa erillisessä välittäjäorganisaatioselvityksen raportissa (Liuska & Rahkila, 2014).

Elokuussa 2014 järjestettiin Lappajärvellä tilaisuus, jossa kyselyn tuloksia ja Pohjois-Pohjanmaan selvityksessä ilmi tulleita tarpeita esiteltiin paikalle kutsutuille sidosryhmien edustajille. Lisäksi kuultiin heidän näkemyksiään välittäjäorganisaatioselvitykseen Etelä- ja Keski-Pohjanmaalla. Sidosryhmätilaisuudessa oli läsnä 17 henkilöä. Edustajien taustaorganisaatiot olivat ProAgria Keski-Pohjanmaa ry:n kalatalouskeskus, ProAgria Oulu ry, Aisapari ry, Liiveri ry, Kuudestaan ry, Purityiset ry, ProAgria Etelä-Pohjanmaa ry, Etelä-Pohjanmaan ELY-keskus, Pohjanmaan vesi ja ympäristö ry, Suomen

metsäkeskus, Suomen riistakeskus ja Suomen luonnonsuojeluliitto ry. Läsnäolijoilta kysyttiin 1) Mitä oma organisaatiosi voi tehdä kunnostusten edistämiseksi? 2) Miten kunnostusten edistäminen tulisi järjestää yleisellä tasolla? Myös sidosryhmätilaisuuden tulokset on kuvattu erillisessä välittäjäorganisaatioselvityksen raportissa (Liuska & Rahkila, 2014).

Lappajärvellä keskusteltiin elokuussa 2014 sidosryhmien kanssa kunnostustoiminnan edistämisestä.

Lokakuussa 2014 selvityksen tuloksia esiteltiin Pohjanmaan vesi ja ympäristö ry:n työvaliokunnalle. Lisäksi välittäjäorganisaatioselvitys oli yksi marraskuussa 2014 järjestetyn eteläisen hankealueen loppuseminaarin aiheista.

6.5.2 Pohjois-Pohjanmaa

Hankkeen keskeisenä tavoitteena ollut vesienhoidon välittäjäorganisaation selvitystyö tiivistyi joulukuussa 2013. Jo olemassa olevia vapaaehtoisia vesienhoidon koordinointiin, edistämiseen ja toteuttamiseen liittyviä järjestäytymisen malleja kartoitettiin valtakunnallisesti. Selvitykseen sisällytettiin alueellisia toimijoita, kalatalousalueita sekä toisaalta paikallisia yhdistys- ja osakaskuntamalleja. Myös muiden mahdollisten verkostojen hyödyntämistä vesien kunnostuksissa selvitettiin kartoittamalla niiden järjestäytymistä, toimintaa, toteutuneita hankkeita ja jäsenistöä.

Välittäjäorganisaatio voidaan nähdä paikallisena tukijana, hankkeiden kokoajana / hankkeistajana ja aktiivisena toimijana, joka tuntee olosuhteet ja on osa vahvaa paikallista verkostoa tai alueellisen vaikuttajana, joka tarjoaa neuvontapalveluita ja koordinoi esimerkiksi rahoitusta paikallisille toimijoille. Tärkeitä näkökulmia ovat organisaation maantieteellinen laajuus sekä siihen kytkeytyvät käytettävissä olevien resurssien määrä ja toisaalta alueellisen tasa-arvon toteutuminen.

Vesienhoidon välittäjäorganisaatioon Pohjois-Pohjanmaalla voidaan liittää monenlaisia tarpeita ja toiveita. Näiden pohtimiseksi joulukuussa 2013 koottiin yhteen asiantuntijaryhmä keskustelutilaisuuteen ideoimaan välittäjäorganisaation toiminnan sisältöä ja järjestämistä. Edustettuina olivat ProAgria Oulun lisäksi Oulun kalatalouskeskus, Oulun Maa- ja kotitalousnaiset, Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskus, Suomen ympäristökeskus, Pohjanmaan vesi ja ympäristö ry sekä Suomen riistakeskus. Tavoitteeksi otettiin paikallisia toimijoita varten tehty organisaatio, joka tarjoaisi neuvontaa ja konkreettista apua.

Asiantuntijaryhmä kokoontui selvitystyön edetessä vielä kaksi kertaa: helmikuussa 2014 sekä marraskuussa 2014. Kokouksissa oli mukana edellä mainittujen lisäksi edustajia ProAgria Keski-Pohjanmaa ry:n kalatalouskeskuksesta sekä Ylivieskan kaupungin ympäristötoimesta. Lisäksi maaliskuussa 2014 järjestettiin kokous, jossa keskusteltiin vesienhoidon yhteistyöstä Leader-ryhmien (Oulun seudun leader ry, Nouseva rannikkoseutu ry) sekä kalatalouden toimijoiden (Perämeren kalatalousyhteisöjen liitto ja ProAgria Oulun kalatalouskeskus) kanssa. Myös Pohjois-Pohjanmaan kylät ry:n edustaja oli kutsuttu paikalle, mutta hän oli valitettavasti estynyt. Pohjois-Pohjanmaan liiton sekä Oulun kaupungin edustajia kuultiin erillisissä palaverissa lokakuussa 2014. Vaihtoehtoja ja suosituksia välittäjäorganisaatioksi työstettiin keskustelujen perusteella eteenpäin.

Selvitystyöhön sisältyi myös Oulun läänin vesiensuojeluyhdistyksen jo loppuneen toiminnan periaatteiden ja käytäntöjen kartoittaminen. Asiaa selvitettiin keskustelemalla yhdistyksen entisten toiminnanjohtajien ja muiden osallisten kanssa sekä tutustumalla yhdistyksen sääntöihin.

Vesienhoidon vapaaehtoinen järjestäytyminen Pohjois-Pohjanmaalla edellyttää vesistökuunnostusten tilan tiedostamista ja laajaa keskustelua koko maakunnassa. Keskustelun aloittamiseksi järjestettiin Oulussa helmikuussa 2014 seminaari Vesienhoidon vapaaehtoinen järjestäytyminen Pohjois-Pohjanmaalla. Seminaarin esiintyjät edustivat erilaisia näkökulmia aiheeseen. Seminaarin ohjelmassa oli sekä aiheeseen liittyviä alustuksia että työpajatyöskentelyä pienryhmissä. Työpajojen aiheena oli selvittää millaista tukea ja apua paikalliset toimijat tarvitsevat käytännön vesienhoitotyössä ja miten tuki voitaisiin toteuttaa. Seminaarin lisäksi samaa kysymystä pohdittiin Kuusamossa, Pudasjärvellä sekä Ylivieskassa pidetyissä yleisötilaisuuksissa. Työpajoissa tuotetun aineiston hyödyntäminen oli merkittävä osa selvitystä, sillä tavoitteena oli saada aikaan erityisesti paikallisten tahojen tarpeita palveleva välittäjäorganisaatiosuositus.

Minna Hanski Maa- ja metsätalousministeriöstä kertoi valtion roolista kunnostushankkeissa tulevaisuudessa täydelle salille helmikuussa 2014 järjestetyssä seminaarissa.

Osana selvitystyötä haastateltiin pääasiassa kesän 2014 aikana olemassa olevien välittäjäorganisaatioiden edustajia. Haastateltaviksi valikoituivat Vanajavesikeskuksen, Pyhäjärvi-instituutin, Paimionjoki-yhdistys ry:n, Pohjanmaan vesi ja ympäristö ry:n sekä Oulun kalatalouskeskuksen edustajat. Haastattelurunko sekä haastatteluista nousseet keskeiset seikat on esitetty hankkeessa valmistuneessa erillisessä välittäjäorganisaatioselvitykseen liittyvässä raportissa (Liuska & Rahkila, 2014). Myös haastatteluiden kautta kerätty materiaali tuki Pohjois-Pohjanmaan alueella tehtyä selvitystyötä. Selvitystyön tuloksia esiteltiin marraskuussa 2014 järjestetyssä hankkeen loppuseminaarissa.

6.6 Aikataulu

Hanke toteutui pääsääntöisesti hankesuunnitelmassa esitetyn aikataulun mukaisesti. Ainoastaan välittäjäorganisaatiosuositukseen liittyvän työjakson aloittaminen viivästyi jonkin verran suunnitellusta, mutta se ei vaikuttanut työn tulokseen.

Kaikkien kunnostuskohteiden perusteelliseen neuvontaan ei ollut mahdollisuutta etenäkään hankkeen loppuvaiheessa, jolloin yhteydenottojen määrä ylitti käytettävissä olevat resurssit. Yhteydenottojen määrä lisääntyi hankkeen edetessä, kun paikalliset tahot sisäistivät, että hankkeelta on saatavissa käytännönläheistä apua omiin kohteisiin.

6.7 Resurssit

Pohjanmaan vesi ja ympäristö ry:ssä hanketyötä tekivät toiminnanjohtaja Eeva-Kaarina Aaltonen ja hankevetäjä Satu Järvenpää sekä Laura Liuska. ProAgria Keski-Pohjanmaan palveluksessa hanketyötä tekivät ProAgria Keski-Pohjanmaan kalatalouskeskuksen toiminnanjohtaja Eero Hakala ja kirjapidosta vastannut taloussihteeri Saira Sulonen. Lisäksi työaika hankkeeseen käyttivät tarpeen mukaan luottamustehtävissä johtaja Ritva-Liisa Nisula, Ritva Karri ja Juha Hämäläinen. ProAgria Etelä-Pohjanmaa ry:ssä hanketyötä toteuttivat Terhi Jaskari ja Seppo Väisänen.

Pro Agria Oulu ry:n palveluksessa ovat hankkeessa työskennelleet projektipäällikkö Jaana Rintala 1.9.2013 saakka, projektipäällikkö Riina Rahkila 2.9.2013 – 31.12.2014, projektisihteeri Saara Pönkkö (ent. Ilkka) noin 50% työajalla sekä tarpeen mukaan määräaikaista asiantuntijoita (Eero Hiltunen, Risto Paakkonen, Laura Liuska). Hankkeen toteuttamiseen osallistuivat myös Heikki Tahkola ja Outi Kaski Oulun kalatalouskeskuksesta. ProAgria Oulun johtaja Vesa Nuolioja sekä ProAgria Oulun talous- ja henkilöstöhallinto on käyttänyt hankkeen hallinnointiin liittyviin tehtäviin työaika tarpeen mukaan.

Maisema- ja ympäristöosiota toteuttivat projektisuunnittelija Kalle Hellström sekä maisema- ja ympäristöasiantuntijat Maarit Satomaa ja Taimi Mahosenaho (ProAgria Oulun/ Maa- ja kotitalousnaisten maisemapalvelut). Tiedottamista tehtiin yhteistyössä ProAgria Oulun/ Maa- ja kotitalousnaisten hallinnoiman YmpäristöAgro –hankkeen kanssa. Maisema- ja ympäristöosion puitteissa tehtiin myös kyläkohtainen mallisuunnitelma Aittojärvi-Kynkään alueella Pudasjärvelle. Maisemanhoitosuunnitelman laativat yhteistyössä Oulun ammattikorkeakoulun luonnonvara-alan yksikön maisemasuunnittelun koulutusohjelman opiskelija Hilikka Heikkilä ja ProAgria Oulun/Maa- ja kotitalousnaisten Taimi Mahosenaho ja Kalle Hellström. Kyläkohtaisen mallisuunnitelman osalta tehtiin tiivistä yhteistyötä VYYHTI- ja YmpäristöAgro –hankkeiden kesken. VYYHTI -hankkeessa laadittiin maiseman- ja luonnonhoidon mallisuunnitelmat (kyläkohtainen malliyleissuunnitelma ja malleja maatalouden ympäristösopimuksiin), YmpäristöAgro tiedotti asiasta ja järjesti aihepiiriin liittyviä useita yleisötilaisuuksia. YmpäristöAgro – hankkeessa Aittojärvi-Kyngäs suunnittelukokonaisuus liittyi myös laajempaan tiedonvälitystyöhön koskien maisemanhoidon ja lammastalouden yhdistämistä, lähiteurastamatoiminnan edistämistä sekä maiseman- ja luonnonhoidon tukijärjestelmän hyödyntämistä.

6.8 Toteutuksen organisaatio

Hanketta hallinnoi ProAgria Oulu ry. Hanketta toteuttivat tuensiirtosopimusten kautta omilla toiminta-alueillaan ProAgria Keski-Pohjanmaa ry, Pohjanmaan vesi ja ympäristö ry sekä ProAgria Etelä-Pohjanmaa ry. Hankkeen toteutukseen osallistuivat myös Oulun maa- ja kotitalousnaiset, Oulun kalatalouskeskus sekä Keski-Pohjanmaan kalatalouskeskus.

ProAgria Oulu ry:n taloushallinto vastasi hankkeen kirjanpidosta, maksuhakemuksista ja muusta rahaliikenteestä. Sopimusyhteistyökumppanit vastasivat hankkeen toteutuksesta alueellaan ja omasta kirjanpidostaan yhteistyösopimuksen mukaisesti.

6.9 Kustannukset ja rahoitus

Hankkeen aikana tehtiin hankkeen toteutukseen liittyviä kustannuslajien välisiä muutoksia kolme kertaa sekä siirrettiin 5 000 € ProAgria Oulu ry:n osuudesta käytettäväksi ProAgria Etelä-Pohjanmaa ry:n osuuteen. Hankkeesta laadittiin yksi muutoshakemus em. 5 000 € siirron vuoksi.

Hankkeen aikana tehdyt kustannuslajien väliset siirrot perustuivat hankkeen toimenpiteiden täsmentymiseen sekä paikallisten toimijoiden tarpeisiin. Palkkakulujen osuus kasvoi hankkeen toteutuksen aikana, sillä ostopalveluista siirrettiin rahoitusta käytettäväksi palkkakustannuksiin. Näiden siirtojen perusteena oli havainto, että esimerkiksi mallisuunnitelmien laatiminen oli edullisempaa hankkeen omien työntekijöiden tekemänä kuin konsulttitoimistoilta tilattuna.

Hankkeen kokonaiskustannukset ovat koko hankealueella yhteensä 636 069,07€ (liite 12). Päätöksen mukaan hankkeelle myönnettiin rahoitusta 657 068,00€. Näin ollen hankerahoitusta jäi yhteensä koko hankealueella käyttämättä 20 998,93€. Kustannuslajeittain tarkasteltuna rahoitusta jäi käyttämättä eniten ostopalveluissa, mutta jonkin verran myös palkkakustannuksissa ja vuokrissa. Sen sijaan matkakustannukset ja muut kulut ylittyivät hieman kustannusarvioon verrattuna.

Rahoituksen käyttämättä jääminen ostopalveluissa johtuu kahdesta seikasta. Sekä edellä mainitusta kustannustehokkuudesta etenkin pienempien suunnitelmien osalta sekä siitä, että vesistökuunnostushankkeet ja -kohteet ovat usein monimutkaisia tapauksia, joiden suunnitteluttaminen konsulteilla on haasteellista. Lisäksi mikäli varsinainen suunnittelutyö pystyttäisiinkin teettämään konsultilla, vaativat useat kohteet pitkälististä selvitys- ja kartoitustyötä sekä keskusteluja paikallisten tahojen kanssa ennen varsinaista suunnittelutyötä. Näin ollen VYYHTI –hankkeen suhteellisen lyhyen toteutusajan (käytännön toiminta 2013-2014) aikana useita kohteita jäi käynnistymis- ja kartoitusvaiheeseen, eikä kohteita, jotka olisivat olleet sopivassa valmiusasteessa siirrettäviksi konsulttien suunnittelutöiksi, ollut juurikaan tarjolla.

6.10 Raportointi ja seuranta

Ohjausryhmä kokoontui hankkeen aikana yhteensä 7 kertaa. Kokouksista 3 järjestettiin sähköpostikokouksina. Projektipäällikkö seurasi hankkeen toimenpiteiden ja rahoituksen toteutusta säännöllisesti sekä järjesti asiaan liittyviä palavereja tarpeen mukaan. Työkokouksia pidettiin hankkeen aikana tarpeen mukaan sekä alueellisesti että maakuntien välillä. Kaikissa hankkeen toteuttajaorganisaatioissa hankkeelle töitä tehneet henkilöt seurasivat hankkeelle tehtäviä töitä normaalin tuntikirjanpidon (oma kustannuspaikka) avulla. Toteutusraportointia tehtiin mm. ohjausryhmää varten. Indikaattorilomakkeet ja vuosiraportit toimitettiin rahoittajan vaatimusten mukaisesti.

Hankkeeseen liittyvästä tiedotuksesta kerättiin tämän raportin liitteenä olevat medialistat (liitteet 1 ja 5) ja hankkeen aikana neuvotuista kohteista kohdelistat.

6.11 Toteutusolelutukset ja riskit

Hanke toteutui hankesuunnitelman mukaisesti ja asetetut tavoitteet, esimerkiksi hankkeen toimintaan osallistuneiden määrä sekä esimerkisuunnitelmien määrä, ylittyivät. Paikallisilta tahoilta tuli hankkeen aikana runsaasti yhteydenottoja. Työpajatilaisuuksissa oli muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta kohtuullinen osanottajamäärä.

Hankkeessa laadittujen esimerkisuunnitelmien toteutumisesta ei kaikkien kohteiden osalta ole varmuutta, sillä osa suunnitelmista laadittiin vuoden 2015 tukihakua varten ja tukiehdot eivät olleet vielä tarkentuneet suunnitelmien laatimishetkellä. On kuitenkin todennäköistä että pääosa kohteista myös toteutuu käytännössä.

6.12 Yhteistyökumppanit

Yhteistyö eri asiantuntijaorganisaatioiden sekä paikallisten toimijoiden kanssa oli olennainen ja välttämätön osa VYYHTI –hankkeen toteutusta. Erityisesti ELY –keskusten vesistöyksiköiden kanssa tehtävä yhteistyö oli tärkeää, sillä vesistöyksiköiden henkilöstö käytti runsaasti aikaa hankkeen työpajoihin sekä niihin valmistautumiseen. Lisäksi heiltä saatiin arvokasta taustatietoa eri kohteista ja vesistöistä sekä korvaamatonta asiantuntija-apua. Myös muilta asiantuntijaorganisaatioilta saatiin hankkeen aikana merkittävää tukea. Yhteistyö paikallisten tahojen kanssa oli myös keskeistä, sillä työpajoissa kuullut paikallisten kunnostajien puheenvuorot sekä paikallisten tahojen esittelemät retkeilykohteet toivat hankkeeseen mukaan kunnostushankkeiden konkretian hyvine ja huonoine puolineen.

Hanke toteutettiin yhteistyössä muun muassa ELY –keskusten vesistöyksiköiden, Riistakeskuksen, paikallisten yhdistysten ja osakaskuntien, kalastusalueiden, Leader –toimintaryhmien, Suomen Metsäkeskuksen, Suomen ympäristökeskuksen, Valtakunnallisen vesistökuunnostusverkoston, alueen kuntien, Oulun ammattikorkeakoulun sekä aihepiiriin liittyvien, alueella toteutettavien hankkeiden kanssa.

7 Hankkeen tulokset ja vaikutukset

VYYHTI -hankkeen aikana järjestetyissä tilaisuuksissa oli mukana koko hankealueella noin 1 422 hlöä. Eri taseisia neuvonta- ja kunnostuskohteita kirjattiin koko hankealueelta yhteensä 122 kpl, joista 103 on esitetty hankkeen internetsivuilla olevissa kohdelistoissa (http://www.proagriaoulu.fi/fi/vyyhti_kunnostettavia_kohteita/). Aktiivisuutta ja kiinnostusta vesien- sekä maiseman- ja luonnonhoitoon siis on runsaasti eri puolilla Pohjois-, Keski- ja Etelä-Pohjanmaata ja VYYHTI –hankkeen neuvonnalle oli todellista tilausta mm. ELY –keskusten vähentyneiden resurssien vuoksi.

Hankkeen aikana toteutui useita kunnostuskohteita ja osan toteutus on parhaillaan käynnissä. Useita kohteita tulee toteutumaan myös hankkeen jälkeen erilaisten rahoituskanavien kautta, esimerkiksi Leader –hankkeina tai maatalouden ympäristökorvauksesta maksettavilla tuilla. Useita pienimuotoisia kunnostuskohteita voidaan toteuttaa myös talkoovoimin. Hanke on merkittävästi lisännyt yhdistysten, osakaskuntien ja muiden paikallisten toimijoiden aktiivisuutta maiseman-, ympäristön- ja vesienhoidossa. Myös maatalouden ympäristötuen rahoitusten käyttöaste parantui hankkeen vaikutuksesta.

Hankkeessa järjestettyjen tilaisuuksien myötä paikallisten tahojen tietämys uudesta vesilaista, vesienhoidosta sekä valuma-alue- ja vesistökuunnostuksista on lisääntynyt. Myös hankkeiden rahoitusmahdollisuuksista ollaan paremmin tietoisia sekä siitä, että kunnostustoiminnan konkretisoimiseksi paikallinen järjestäytyminen eli esimerkiksi yhdistyksen perustaminen on erittäin tärkeää. Eräs esimerkki hankkeen vaikutuksista on Haapavedellä sijaitsevien Rytkyjärvien (Iso ja Pieni Rytkyjärvi) alueelle tammikuussa 2014 perustettu Rytkykylän vesienhoitoyhdistys ry, jonka perustamiseen VYYHTI -hanke ja

järjestetyt työpajatilaisuudet antoivat alkusysäyksen. Myös useat osakaskunnat ovat aktivoituneet hankkeen aikana toteuttamaan tai suunnittelemaan alueidensa kunnostus- ja hoitotoimenpiteitä.

Hankkeelle asetetut tavoitteet toteutuivat ja osittain myös ylittyivät:

- suositukset välittäjäorganisaatioiksi: *suositukset annettu koko hankealueelle, erillinen raportti selvityksestä ja suosituksista valmistunut (Liuska & Rahkila: Järjestäytynyt yhteistyö vesistökuunnostusten edistämisen keinona)*
http://www.proagriaoulu.fi/files/vyyhti/esimerkkisuunnitelmat/valittajaorganisaatioraportti_pieni_tiedosto.pdf
- opasvihkonen kunnostus- ja hoitohankkeen läpiviemisestä: *Vesistöt kuntoon yhdessä -opas valmistunut ja saatavilla mm. VYYHTI –hankkeen ja valtakunnallisen vesistökuunnostusverkoston sivuilla sekä painettuna hankkeen toteuttajaorganisaatioista*
http://www.proagriaoulu.fi/fi/vyyhti_mallit_ja_ohjeistukset/
- ainakin 160 alueella toimivaa aktiivia on osallistunut työpajatilaisuuksiin ja lisännyt tietoaan kunnostustoiminnasta: *koko hankealueella osallistujia 1 422 kpl*
- ainakin 20 kohteelle hoito- tai kunnostussuunnitelma: *34 suunnitelmaa valmistui hankkeen aikana*
http://www.proagriaoulu.fi/fi/vyyhti_esimerkkisuunnitelmat/ . Ks. myös liite 13.
- ainakin 4 esittelykohdetta esittelymateriaaleineen: *esittelymateriaalit laadittu 5 kohteelle ja toimitettu paikallisille toimijoille. Materiaalit saatavissa myös VYYHTI –hankkeen nettisivuilla*
http://www.proagriaoulu.fi/fi/vyyhti_esimerkkikohteet/

7.1 Keski- ja Etelä-Pohjanmaa

VYYHTI – hankkeen työpajoissa ja tilaisuuksissa tarjottiin paikallisille toimijoille, kuten kalastus- ja osakaskunnille, kyläyhdistyksille ja yksityisille henkilöille neuvontaa vesistöjen kunnostushankkeisiin liittyvissä asioissa. Niissä käsiteltiin kunnostusmenetelmiä ja kunnostusten toteuttamiseen liittyviä asioita. Osallistujia kannustettiin ja opastettiin suunnitelmien laatimisessa, lupamenettelyissä ja rahoituskysymyksissä.

Paikallisia toimijoita oli aktiivisesti mukana työpajojen lisäksi esimerkiksi kunnostuskohteiden maastokartoituksissa, verkko- ja sähkökoekalastuksissa sekä työskentelemässä pienimuotoisissa kunnostuskohteissa. Esimerkiksi Kokkolassa Keiskinjärven rannanomistajien aktiivinen toiminta oli tärkeää vesikasvillisuuden niittoa suunniteltaessa ja sen aikana. Lestijärvellä ja Vetelissä paikallisten toimijoiden osallistuminen esimerkiksi kansainvälisen työleirin aikana tehtiin kunnostustöihin ja muuhun toimintaan oli leirin onnistumisen edellytys.

Useat kunnostuskohteet etenevät nyt kyläyhdistysten, osakaskuntien ja muiden toimijoiden voimin esimerkkisuunnitelmien ja annetun neuvonnan avulla, mutta monessa kohteessa tarvittaisiin jatkossakin tukea ja apua. Esimerkiksi vireille tai kesken jääneistä hankkeista voidaan mainita Ullavanjärven niitto/suunnitelma, Nuolisen järven kunnostus ja kosteikkohankkeita Kaustisella ja Kuortaneella.

7.1.1 Maisemanhoitokohteet

VYYHTI-hankeessa saatiin alkuun kaksi maisemanhoitohanketta, joille on tehty esimerkkisuunnitelmat. Seinäjoella, entisen Ylistaron kunnan alueella, Kyrönjoessa sijaitseva Heinisaari on aikaisemmin ollut laidunaluetta ja nykyisin laidunmaisema on hävinnyt. Suunnitelmassa esitettiin tarvittavat hoitotoimenpiteet ja laidunnuspaine. Lappajärvellä sijaitseva Ukonniemi on samankaltainen kohde ja myös samankaltaiset hoitotoimenpiteet odottavat siellä. Näistä molemmista kohteista on hankkeessa tehty esittelymateriaalia.

7.1.2 Nuorten aktivointi vesistökuunnostuksiin

Uusia toimijoita tarvitaan entistä enemmän tulevaisuudessa myös vesistöjen hoidossa ja ympäristön suojelussa. Hankkeessa haluttiin antaa tietoa näistä asioista ja kannustaa toimimaan. Vetelin lukion biologian ryhmä osallistui kahtena syksynä pienimuotoisiin kunnostuksiin Räyriingin kalastuskunnan ja hankkeen kanssa Pesuojalla ja Forsbackankoskella.

Kansainvälisen vapaaehtoistyöleirin tarkoituksena oli innostaa myös paikallisia nuoria ja koululaisia kunnostustoimiin yhdessä leiriläisten kanssa. Lestijärven kunnan kahdeksas- ja yhdeksäsluokkalaisten osallistuivat Lehtosenjoen kunnostamiseen elokuussa. Vetelissä lukion biologian ryhmä oli mukana Forsbackankoskella leiriläisten kanssa.

Kalatalousneuvoja Eero Hakala opastamassa lukiolaisia töihin Pesuojalla (vas.) Kansainväliset leiriläiset ja koululaiset perehdyttiin ensin tuleviin töihin yhteisessä tilaisuudessa (oik.)

7.2 Pohjois-Pohjanmaa

7.2.1 Vesistökuunnostukset

VYYHTI -hanke antoi paikallisille toimijoille, kuten kalastus- ja osakaskunnille, kylä- ja alueiden kehittämissyhistyksille, vesienhoitoyhdistyksille sekä yksityisille henkilöille neuvontaa vesistöjen kunnostushankkeiden käynnistämiseen liittyvissä kysymyksissä. Tietoa kaivattiin vesistöjen nykytilan ja niiden ongelmien määrittämisessä sekä soveltuvista kunnostusmenetelmistä. Lisäksi toimijoita avustettiin suunnitelmien laatimisessa, lupamenettelyissä ja rahoituskysymyksissä. Hankkeen aikana erilaisia paikallisia tahoja saatiin aktivoitua oma-aloitteisuuteen. Kylätapahtumissa ja työpajoissa käytiin vilkasta ja antoisaa keskustelua eri toimijoiden välillä.

Hankkeessa edistettiin myös osakaskuntien yhdistymistä Taivalkosken Tyräjärvellä. Paikallisille annettiin yhdistymiseen liittyvää opastusta ja eri toimijat aktivoituivatkin todella innokkaasti. Tyräjärvellä tullaan jatkossa suunnittelemaan myös mahdollisia elinkeinokalatalouteen liittyviä hankkeita. Konkreettista tulosta näkyi mm. kosteikon rakentamisessa ja vesikasvien niitonäytöksen yhteydessä sovittiin myös jatkotoimenpiteistä vuodelle 2015. Kaikissa toimissa kävi ilmi yhteinen huoli Tyräjärven tilan parantamiseksi.

Eri vesistökohteilla paikalliset toimijat, yhdistykset ja osakaskunnat, olivat aktiivisesti mukana hankkeen toiminnassa. Muun muassa Kuusamon kohteissa osakaskuntien edustajat olivat aktiivisesti töiden suunnitteluissa mukana. He myös osallistuivat varsinaisiin katselmuksiin ja antoivat mm. veneen käyttöön maastokäyntejä varten. Useita kunnostuskohteita on tarkoitus viedä eteenpäin osakaskuntien omilla rahoilla, nyt kun suunnittelut ja toimenpide-ehdotukset on tehty. Tuen ja neuvonnan tarve on kuitenkin

edelleen suuri hankkeiden siirtyessä toteutusvaiheeseen, sillä paikallisten asiantuntemus ei ole kaikilta osin vielä riittävällä tasolla.

7.2.2 Maiseman- ja luonnonhoito –osio

Hankkeen aikana vaikutettiin positiivisesti erityisesti Pohjois-Pohjanmaan yhdistyksien hakemien maiseman- ja luonnonhoidon erityistukien määrään. Voidaankin todeta, että vuosi 2013 oli Pohjois-Pohjanmaan alueen yhdistyksien tukihaussa ohjelmakauden 2007-2013 menestyksekkäin, sillä hankkeen laatimien esimerkkisuunnitelmien kohteista saatiin vuoden 2013 tukihaussa 7 kpl hakemuksia Pohjois-Pohjanmaan ELY-keskukseen. Tämä saatiin aikaan hyvällä yhteistyöllä monien eri yhteistyötahojen kanssa.

Pohjois-Pohjanmaalla toimii hyvin erilaisia yhdistyksiä, suurimmalla osalla yhdistystoimijoita riittää pienikin apu siihen, että maiseman- ja luonnonhoidon kohteita saadaan hoidon piiriin ja niiden hoitoon haetaan rahoitusta. Hankkeen kautta pystyttiin antamaan apua näille toimijoille ja pystyttiin tarkastelemaan hakuprosessin kriittisiä pisteitä. Usein hoidettavan alueen rajaus ja kohteen hoitotoimenpiteet ovat haastavia määrittää. Rahoitettavia kohdetyppejä ei välttämättä tunnusteta maastossa vaikka kirjallista materiaalia maisema- ja luonnonhoitokohteista onkin. Yhteinen maastokäynti tuokin apua näihin ongelmiin. Myös hoitosuunnitelman kirjoitus, tarvittavien liitteiden hankkiminen ja hakupapereiden täyttäminen tuntui asiakkaita usein haastavalta. Kuitenkin kun se tehtiin hankkeen kautta yhdessä, voivat seuraavalla kerralla asiat sujua yhdistykseltä itseltään.

Hankkeen nettisivuilla olevat esimerkkisuunnitelmat ovat innoittamassa ja aktivoimassa myös muita kylä vastaavanlaiseen työhön. Tarkoituksena oli erilaisten mallisuunnitelmien kautta esitellä erilaisia rahoitettavia kohteita ja luoda työkaluja, joita toimijat voivat käyttää apuna suunnitelman laatimisessa. Yhdistykset ottivat VYYHTI-hankkeen tarjoaman neuvontatyön hyvin vastaan ja aktivoinnin tuloksena tietoisuus rahoitusmahdollisuuksista kasvoi.

Aittojärvi-Kynkään alueelle laadittu maisemanhoidon yleissuunnitelma toi hankkeeseen innostavan esimerkin siitä, miten yhdistys voi lähteä kehittämään omaa maisemaa ja alueensa hyvinvointia. Maisemanhoitosuunnitelma laadittiin osallistavan suunnittelun menetelmin ja kyläläiset olivat mukana suunnitteluprosessissa. Aittojärven kyläseura tarttui aktiivisesti maisemanhoitotyöhön jo suunnittelun aikana 2014. Käytännön töitä tehtiin laajasti mm. kahden palkatun metsurin avulla, omatoimisesti sekä talkootöillä. Toteutustyössä oli mukana myös Pudasjärven kaupungin työllisyshanketoiminta. Myös lampaita on tulossa maisemanhoitajiksi ja sopimusjärjestelyt ovat tätä kirjoittaessa meneillään. Kokonaisvaltainen lammastalouden kehittäminen on koko Pudasjärven osalta käynnissä ja asiaa edistetään edelleen tulevina vuosina.

Aittojärvi-Kynkään maisemayhteistyö edusti Pohjois-Pohjanmaata syksyllä 2014 Suomen paras maisemahanke-kilpailun yhteydessä ja toi Pohjois-Pohjanmaan alueen yhdistystoimijoille valtakunnallista huomiota maiseman- ja luonnonhoidon saralla. VYYHTI –hankkeessa laadittuun kyläkohtaiseen mallisuunnitelmaan liittyvää yleistä tiedottamistyötä toteutettiin ProAgria Oulun hallinnoiman YmpäristöAgro-hankkeen puitteissa. Suomen paras maisemahanke-kilpailuaineisto toteutettiin YmpäristöAgro-hankkeen tiedonvälitystyönä. Työnjako VYYHTI- ja YmpäristöAgro II- hankkeen kesken toteutettiin siten, että VYYHTI-hankkeen puitteissa tehtiin maiseman- ja luonnonhoidon mallisuunnitelmia ja kehittämistyötä, YmpäristöAgro II tiedotti yleisötilaisuuksissa ja mediassa maiseman- ja luonnonhoidon tukijärjestelmän hyödyntämisestä, maisemanhoidon ja lammastalouden yhdistämisestä sekä lähiteurastamatoiminnan edellytyksistä.

Aittojärvi-Kynkään maisemahankkeessa onnistui erityisesti eri tahojen yhteistyö, kytkennät lammastalouteen ja luontomatkailuun. Lisäksi Aittojärvi-Kynkään maisemayhteistyö toimii mallina muille kylille. Pudasjärven alueelta oltiin hankkeeseen yhteydessä muiltakin kyliltä ja eri tilaisuuksissa onkin

kannustettu Pudasjärven alueen kylä lähtemään hakemaan esimerkiksi omaa maisema- ja lammastalouden kehittämishanketta Pudasjärven tai Koillismaan alueelle.

Myös muilla toiminta-alueilla yhdistykset aktivoituivat ottamaan yhteyttä ja tiedustelemaan esimerkiksi rahoitusmahdollisuuksia. Tilaisuuksissa päästiin keskustelemaan ja vaihtamaan ajatuksia ja hyviä kokemuksia. Myös eri aihealueitten törmäyttäminen lisäsi yhteistyötä eri toimijoiden välillä.

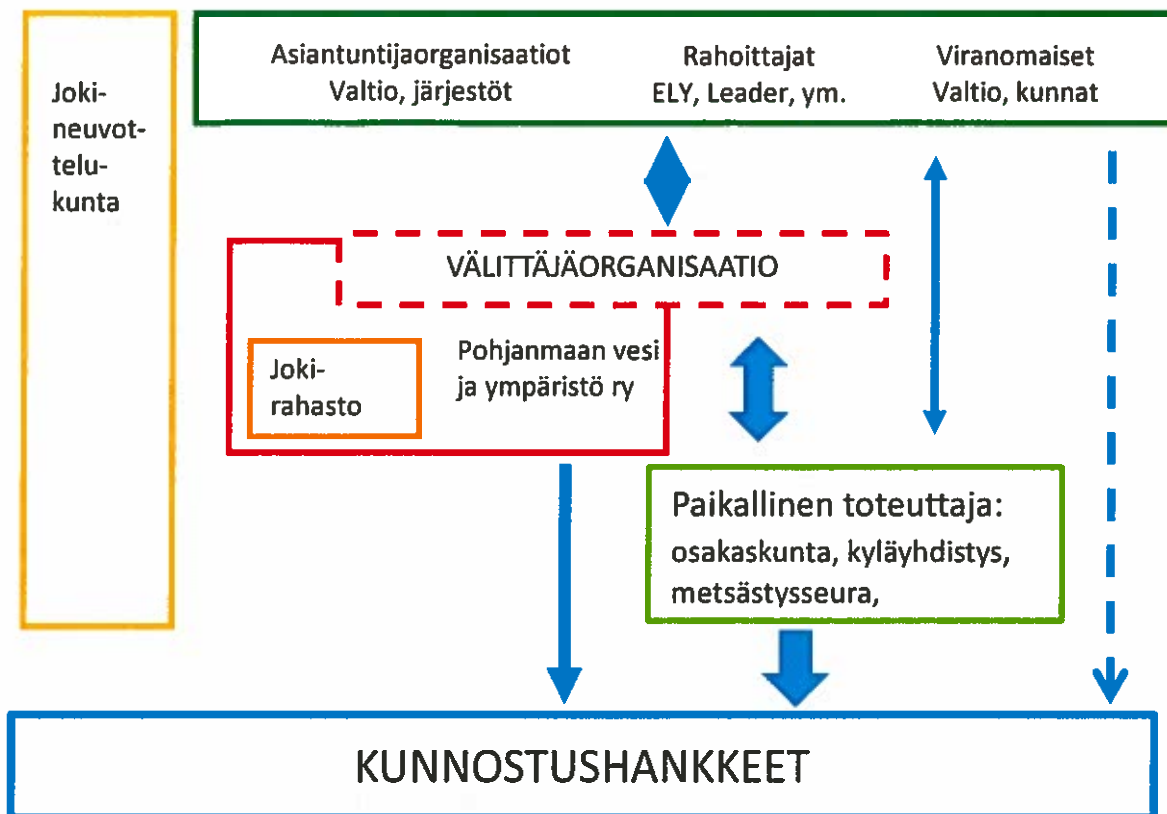

Yhdistykset ovat ideoineet uusia tapoja kunnostaa maisemakohteita. Kansainvälisen työleirin väkeä kunnostamassa laidunta Tavastkengällä heinäkuussa 2013. Kohteelle laadittiin hankkeen mallisuunnitelma.

7.3 Välittäjäorganisaatio selvitys ja -suositukset

7.3.1. Keski- ja Etelä-Pohjanmaa

Välittäjäorganisaatio selvityksen kyselyn ja sidosryhmätilaisuuden keskustelujen johtopäätöksenä tuotettiin vaihtoehtoja välittäjäorganisaation tehtävien täyttämiseksi Etelä- ja Keski-Pohjanmaalla. Kolmesta vaihtoehdosta päädyttiin suositteluun ensisijaisesti, että jatkossa selvitetään Pohjanmaan vesi ja ympäristö ry:n konkreettiset mahdollisuudet toimia vesienhoidon välittäjäorganisaationa ja neuvojana VYYHTI-hankkeen jälkeen. Yhdistys valikoitui kyselyn ja sidosryhmien keskustelujen perusteella tarkastellulla alueella ja nykyisessä toimintaympäristössä luontevimmaksi vaihtoehdoksi. Muut mahdolliset vaihtoehdot ovat alueellinen vesistöohjelma, joka perustuisi esimerkiksi ELY-keskuksen ja maakuntien liittojen yhteistyösopimukseen, sekä nykyisten toimijoiden verkostoyhteistyön laajentaminen ja syventäminen.

Välittäjäorganisaation rooli etelä- ja keskipohjalaisessa toimijakentässä. *Välittäjäorganisaation* tehtävät nivoutuvat osaksi *Pohjanmaan vesi ja ympäristö ry:n* sekä sen hallinnoimien rahastojen toimintaa. Yhdistys tukee ja neuvoo *paikallista toteuttajaa* kunnostushankkeissa yhteistyössä *viranomaisten, vesienhoidon asiantuntijoiden ja rahoittajien* kanssa. Yhdistys voi myös itse toteuttaa hankkeita. Lisäksi valtio on myös tulevaisuudessa vastuussa joidenkin merkittävimpien hankkeiden toteutuksesta. *Jokineuvottelukunnissa* käydään keskustelua eri sektoreiden poikki ja valuma-aluekokonaisuudet huomioiden.

Perusteet suositukseen on esitetty hankkeessa valmistuneessa erillisessä välittäjäorganisaatioselvityksen raportissa (Liuska & Rahkila, 2014). Pohjanmaan vesi ja ympäristö ry:n merkittävimmät edut välittäjäorganisaationa ovat sen toiminta-alueen maantieteellinen kattavuus, vesistöihin liittyvä asiantuntemus organisaatiossa, vahvat kontaktit ja verkostot alueellaan sekä jokirahastojen tarjoamat mahdollisuudet. Se voi myös itse toteuttaa hankkeita ja esimerkkikohteita. Tässä mallissa myös jokineuvottelukunnat tulee säilyttää nykyisessä tehtävässään tiedonvälityskanavana ja keskustelufoorumeina ja vahvistaa niitä entisestään. Edelleen ratkaistavaksi jää rahoituksen löytäminen neuvonnan toteuttamiseen. Lisäresursseja voitaisiin koota esimerkiksi yhdistyksen jäsenpohjaa laajentamalla, maakuntaliittojen osallistumisella sekä hankerahoituksella.

VYYHTI-hankkeen ansiosta kasvava neuvonnan tarve pienimuotoisissa vesistökuunnostuksissa nousi laajempaan tietoisuuteen ja sai näkyvyyttä. Välittäjä- ja neuvontaorganisaation tarve tiedostettiin. VYYHTI-hankkeen aikana syntyi uusia kontakteja viranomaisten ja asiantuntijajärjestöjen välille. Erytisen merkittävä vaikutus on se, että hankkeen kautta herätettiin kiinnostusta vesienhoitoon, aktivoitiin uusia paikallisia toimijoita vesistökuunnostuksiin ja luotiin kontakteja muun muassa osakaskuntiin. Myös vesistökuunnostuksiin liittyvää osaamista välitettiin paikalliselle tasolle.

7.3.2 Pohjois-Pohjanmaa

Selvityksen kulku ja tulokset on esitetty hankkeessa valmistuneessa erillisessä välittäjäorganisaatioselvityksen raportissa (Liuska & Rahkila, 2014). Merkittävimmät tulokset ovat erilaisten vaihtoehtojen määrittely välittäjäorganisaation tehtävien täyttämiseksi Pohjois-Pohjanmaalla sekä niistä johdettu suositus välittäjäorganisaatioksi. Myös vesistökuunnostuksista kiinnostuneiden paikallisten toimijoiden tiedon, neuvonnan ja ohjauksen tarpeiden selvittäminen on hankkeen keskeinen tulos.

Hankkeen aikana tutkitut vaihtoehdot välittäjäorganisaatioksi Pohjois-Pohjanmaalla olivat:

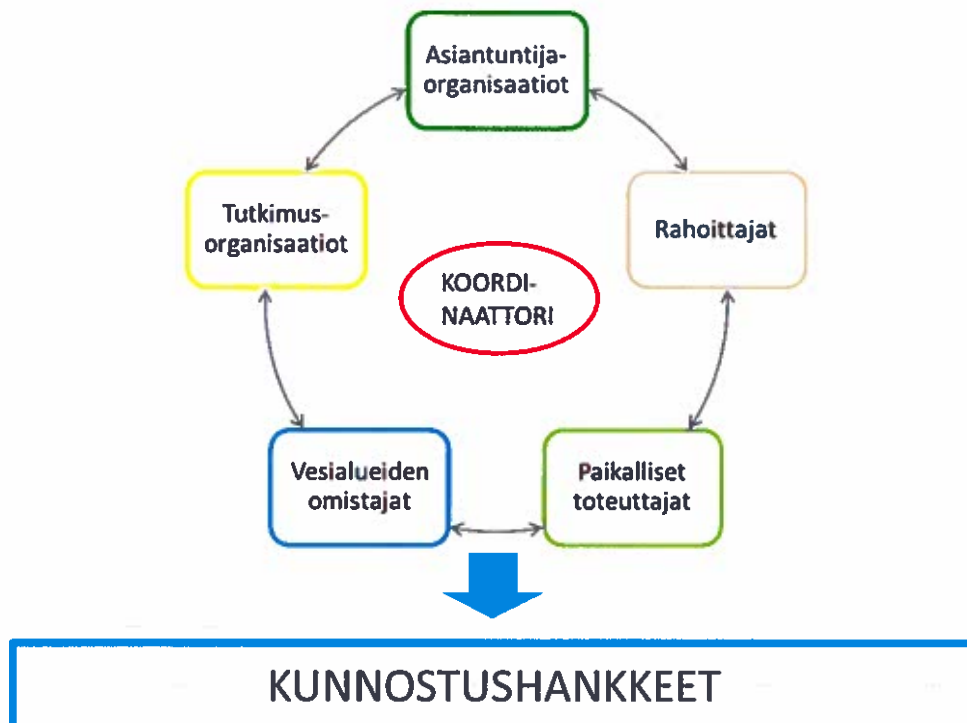
Maakunnallinen malli

- A. Pohjois-Pohjanmaan vesienhoitoyhdistys (+ vesistöaluekohtaiset toimielimet, esim. neuvottelukunnat tai vesienhoitoryhmät)
- B. Välittäjäorganisaation tehtävät osana olemassa olevaa organisaatiota
- C. Verkosto

Vesistöaluejakoon perustuva malli

- D. Alueelliset yhdistykset
- E. Erilaisten alueellisten ja paikallisten mallien yhdistelmä

Hankkeen suositus Pohjois-Pohjanmaalle on vesistökuunnostajien verkoston perustaminen. Verkostoon kuuluu kuunnostushankkeiden toteuttajien lisäksi alan tutkimus- ja asiantuntijaorganisaatioita, oppilaitoksia, rahoittajia sekä vesialueiden omistajia. Lisäksi sen tulee tavoittaa muita intressitahoja ja mahdollisia yhteistyökumppaneita. Verkoston yhteistyölle luo edellytyksiä nimetty koordinaattori. Koordinaattorin tulee sijoittua luotettuun ja joustavaan organisaatioon.

Vesistökuunnostajien verkoston suositeltu kokoonpano koostuu eri tasojen ja sektoreiden toimijoista. Välittäjäorganisaatioon liitetyt tehtävät jakautuvat verkoston jäsenten ja koordinaattorin kesken. Eri alojen asiantuntemusta ja kuunnostushankkeiden toteuttajia löydetään verkoston kautta. Koordinaattori luo yhteyksiä verkoston jäsenten välille ja aktivoi verkoston toimintaa.

Vesistökuunnostajien verkosto edistää vesistökuunnostusten toteutumista hyödyntämällä olemassa olevia organisaatioita, luomalla uusia yhteyksiä nykyisten verkostojen välille ja tehostamalla eri toimijoiden hanketoimintaa. Tehdyn selvityksen perusteella tällä hetkellä mikään yksittäinen organisaatio ei pysty vastaamaan kaikkiin paikallisten toimijoiden tarpeisiin kuunnostushankkeiden läpiviemisessä. Kuunnostushankkeiden suunnittelu on verkoston kautta mahdollista laajemmassa yhteistyössä, jossa voidaan huomioida eri intressejä ja priorisoida hankkeiden tavoitteita. Vesistökuunnostajien verkosto tuo olemassa oleviin verkostoihin uuden ulottuvuuden, jossa paikallisten hankkeiden toteuttajien ja vesienhoitoa suunnittelevien viranomaisten sekä asiantuntijaorganisaatioiden on mahdollista kohdata entistä paremmin. Verkosto myös tukee eri toimijoiden sopeutumista yhteisen toimintaympäristön muutoksiin.

Vesistökuunnostajien verkoston ja sen koordinaattorin tehtäviä ovat:

- Verkosto edistää vesienhoidon toimijoiden tiedonvälitystä, kohtaamista, kontaktien syntymistä ja oppimista toinen toiseltaan.
- Pyrkii saamaan isompien hankekokonaisuuksien toteuttajiksi myös niistä hyötyviä kuntia ja muita intressitahoja.
- Koordinaattori mahdollistaa toimijoiden osallistumisen ja kohtaamisen luomalla kohtaamisille käytännön edellytyksiä esimerkiksi järjestämällä vesistöaiheisia tilaisuuksia kylillä tai säännöllisiä vesistötyöpajoja.
- Koordinaattori neuvoo paikallisia kuunnostajia, ohjaa kuunnostajia asiantuntijoiden ja soveltuvien rahoituslähteiden luo sekä toimii välittäjänä hankeneuvotteluissa.
- Koordinaattori tukee verkoston toimintaa ja tiedottaa verkoston sisällä sekä sen ulkopuolella vesien kuunnostushankkeista.

VYYHTI-hanke vaikutti pienimuotoisten vesistökuunnostusten ohjauksen ja neuvonnan tarpeen tiedostamiseen eri tasoilla ja sektoreilla. Tarve välittäjäorganisaation kuvailtujen tehtävien järjestämiseen tavalla tai toisella koettiin hyvin yksimielisesti tärkeäksi asiaksi, jopa edellytykseksi kuunnostustoiminnan jatkumiselle ja yleistymiselle. Yhteistyö eri toimijoiden kesken lisääntyi ja paikalliset toimijat, kuten osakaskunnat, kyläyhdistykset, metsästysseurat ja maa- ja kotitalousseurat, aktivoituivat ja saivat tukea omalle toiminnalleen.

8 Esitykset jatkotoimenpiteiksi

VYYHTI -hankkeessa tehdyn työn, saavutettujen tuloksien sekä paikallisilta toimijoilta saadun positiivisen palautteen perusteella hankkeessa annetun kaltaiselle, monialaiselle vesien- ja ympäristöhoitoon liittyvälle neuvontatyölle on tarvetta myös jatkossa. Positiivista palautetta on saatu erityisesti käytännönläheisestä otteesta eri kohteilla, monipuolisesta osaamisesta sekä esimerkkisuunnitelmien laatimisesta ja työnäytösten toteuttamisesta. Lisäksi hankkeen toiminta kirjaimellisesti ”välittäjänä” paikallisten tahojen ja viranomaisten sekä rahoittajatahojen välillä sai paljon kiitosta. Paikalliset tahot arvostavat erityisesti sitä, että saadaan näkyviä tuloksia aikaan sekä sitä, että asioita edistetään heidän tarpeistaan lähtien. Onkin erittäin tärkeää, että paikalliset tahot ovat mukana kuunnostustoiminnassa alkumetreiltä lähtien.

Laajapohjainen yhteistyö sekä monipuolinen osaaminen olivat hankkeen onnistumisen edellytyksiä. Yhteistyötä ja verkostoitumista eri sektoreiden (esimerkiksi maa- ja metsätalous, käytännön toimijat, tutkimus ja opetus) välillä tulee jatkossa edistää, tehdä olemassa olevat verkostot näkyviksi sekä saattaa yhteen erityyppisiä ja eri sektoreiden toimijoita. Uusien yhteistyö- ja keskustelukumppaneiden myötä syntyy uusia ideoita ja ratkaisumalleja sekä kehittyy uudenlaisia toimintatapoja.

VYYHTI -hankkeen eri osa-alueiden välillä yhteistyö toimii pääsääntöisesti erittäin hyvin mutta yhteistyötä voitaisiin edelleen tiivistää ja löytää sitä kautta synergiaa hankkeessa toimivien asiantuntijoiden välille.

Myös alueen toimijat hyötyvät laajemmasta yhteistyöstä kun saadaan uusia, eri alojen toimijoita mukaan ja erityyppisissä hankkeissa voidaan edistää useampia teemoja. Eri intressiryhmien saaminen saman pöydän ääreen keskustelemaan myös nopeuttaa suunnitteluprosessien kulkua.

8.1 Keski- ja Etelä-Pohjanmaa

VYYHTI-hanke toi Etelä- ja Keski-Pohjanmaalla selvästi esille sen, että alueen toimijoilla on kiinnostusta, innostusta ja tarvetta toteuttaa pienimuotoisia vesistökuunnostuksia ja muita vesistöjen hoitotoimenpiteitä. Näiden käynnistämiseksi tarvitaan kannustusta, neuvontaa ja tietoa, joita VYYHTI-hankkeessa oli tarjolla. Alueella onkin kiinnostusta hakea rahoitusta Manner-Suomen maaseutuohjelman kautta JATKO-VYYHTI-hankkeelle. Uudessa hankkeessa hyödynnettäisiin pitkälti VYYHTIn aikana kehitettyjä toimintamalleja, joita täydennetään VYYHTIstä saatujen kokemusten ja uusien ajatusten myötä.

Hankealue kattamaan jokilaaksot latvoilta rannikolle

Jatkossa on tarkoitus keskittyä Pohjanmaan sekä Etelä- ja Keski-Pohjanmaan maakuntien muodostamalle alueelle, joka noudattelee Pohjanlahteen laskevien jokien valuma-alueita Lestijoen ja Lapväärtin-Isojoen välisellä rannikkoalueella. Tällöin jokilaaksot ja niiden edustan rannikkoalue tulisivat kokonaisuudessaan hankealueelle. Mukaan tulisi uusi osatoteuttaja ProAgria Österbotten, jonka kanssa on jo neuvoteltu osallistumisesta. Uusi hanke olisi alueensa luonteen mukaisesti kaksikielinen.

Vesienhoidon toimenpiteitä toteuttamaan

Vesienhoidon tavoitteiden saavuttaminen edellyttää etenkin Suomen länsirannikolla paljon toimenpiteitä, pieniä ja keskisuuria vesistökuunnostuksia, joista vastuu on siirtymässä uusille, usein paikallistason toimijoille. Paikallisen kunnostustoiminnan aktivoituminen edistää myös maaseudun pienyritystoiminnan syntymistä ja kehittymistä. Paikalliset toimijat tarvitsevat tuekseen ammattimaista tukea hankealueen tuntevalta välittäjäorganisaatiolta/koordinaattorilta.

Pitkäjänteistä kunnostustoiminnan tukemista voitaisiin pohjustaa hankkeessa, jonka kantavana osana olisi konkreettisten vesistökuunnostusten edistäminen yhdessä paikallisten toimijoiden kanssa. Tavoitteena on erityisesti, että myös alueen nuoret toimijat innostuvat osallistumaan vesistötalkoisiin. Nuoria kannustetaan esimerkiksi yhteistyöllä koulujen, 4H-kerhojen tai kansainvälisen työleiriorganisaatioiden kanssa.

Hankealueelle on laadittu vesistöaluekohtaiset toimenpidesuunnitelmat, jotka ovat hyvä pohja myös kunnostustoimenpiteiden suunnittelulle. Tarpeita täydennetään työpajatyypeillä tilaisuuksilla, joihin ihmiset voivat osallistua vapaamuotoisesti ja tehdä ehdotuksia hankkeelle. Myös käytännön työkurssit (kuten hoitokalastukseen sopivien katiskojen tekeminen) sekä opintomatkat ja työnäytökset lisäävät ihmisten tietoa ja taitoa vesistökuunnostuksissa. Samalla voidaan myös edistää hyvien käytäntöjen ja mallien levittämistä.

Yhteistyötä ja tiedotusta parantamaan

Laajamittaisiin kunnostushankkeisiin, joihin liittyy esimerkiksi vedenpinnan nosto, yli 500 m³ ruoppauksia ja pohjapatojen rakentamista vaativat aluehallintoviraston luvan. Pienimuotoisia toimenpiteitä voi toteuttaa jopa talkoovoimin, kunhan toimenpiteelle on vesi- ja/tai maanomistajan lupa ja muistaa jättää tarvittavat ilmoitukset joko kuntaan tai ELY-keskukseen.

Talkoovoimin toteutettavista järvikunnostuksista yleisimpiä toimenpiteitä ovat vesikasvien niitto, mahdolliset hoitokalastukset ja mataloituneiden väylien tai rantojen ruoppaukset. Joki- ja purokohteita voidaan kunnostaa poistamalla kalojen kulkuesteitä, lisäämällä suojapaikkoja ja kunnostamalla kutupohjia. Valuma-alueelta tulevan kuormituksen vähentäminen on lähes kaikissa kohteissa välttämätöntä, jotta kunnostusten tulokset säilyvät.

Maatalouden vesiensuojelua ja -hoitoa edistetään laatimalla yhteistyössä maanomistajien kanssa suojavajöhyke-, kosteikko- sekä perinnebiotooppi- ja maisemanhoitosuunnitelmia. Happamien sulfaattimaiden (alunamaat) alueilla lisätään viljelijöiden ja muiden maanomistajien tietoisuutta alunamaiden ongelmista sekä laaditaan mallisuunnitelmia esimerkiksi säätösalaajituksesta.

Muita osakokonaisuuksia olisivat tiedotuksen tehostaminen nostamalla myönteisiä esimerkkejä näkyviin, pilottikylätoiminta ja mahdollisesti myös metsätalouden luonnonhoitohankkeiden kytkeminen jatkohankkeeseen. Myös verkostoitumisen nykyistä parempi hyödyntäminen ja koordinaatiotoiminnan vakiinnuttaminen olisivat tarpeen.

8.2 Pohjois-Pohjanmaa

Vesistökuunnostukset:

Kuunnostushankkeet eivät käynnisty ilman asiantuntija-apua. Harvoissa tilanteissa yksityisillä toimijoilla on sellaista vesienhoidon osaamista, että kuunnostushanke voidaan toteuttaa ilman ulkopuolista apua. Vesienhoidon erityisosaamista ei voida toimijoilta myöskään edellyttää. Vaikka nykyisin on tarjolla kirjallisuutta ja erilaisia oppaita kuunnostushankkeen käynnistämiseksi, toimijat tarvitsevat yksilöllistä neuvontaa ja rohkaisua. Ovathan vesialueiden ongelmatkin hyvin yksilöllisiä.

Järvivesien kuunnostamisessa yleiset kysymykset liittyvät vesikasvien niittoon, särkikalojen poistopyyntiin, valuma-aluekuormituksen hallintaan ja mataloituneiden vesien ruoppauksiin. Monet järviolueille tehtävät kuunnostustoimenpiteet voidaan toteuttaa alkuneuvonnan jälkeen vesialueiden omistajien tai muun aktiivisen toimijan suorittamana. Sen sijaan virtavesien kuunnostaminen on toimijoille tuntemattomampaa ja vaatii neuvonnalta aktiivista osallistumista hankkeen kaikissa vaiheissa.

Osakaskunnat ja muut paikalliset toimijat tarvitsevat edelleen apua ja neuvoja mm. rahoitushakemusten laatimisessa ja erilaisten lupien hankkimisessa. VYYHTI II -jatkohankkeessa neuvontaa voitaisiin jatkaa ja aktivoita osakaskuntia ja kyläyhteisöjä. Käytännönläheinen ja henkilökohtainen toiminta on edelleenkin tärkeää, sillä erilaisten työpajojen ja työnäytösten toteutus saa paljon tehokkaammin asioita eteenpäin kuin pelkkä puhelinneuvonta. Mahdollisessa jatkohankkeessa kannattaa ehdottomasti hyödyntää ja jatkojalostaa saatuja kokemuksia eri toimijoiden kesken. Esimerkkikohteita kannattaa valita mahdollisimman monipuolisesti ja ympäri koko toimialueen, jotta ihmiset kokisivat hankkeen toiminnan yhteiseksi.

Vesistökuunnostuksiin liittyvät kalustotarpeet

Järvien kuunnostaminen vaatii yksityisten vesienhoitajien ponnistelujen lisäksi soveltuvaa kalustoa. Usein juuri kaluston puuttumisen takia joudutaan turvautumaan ulkopuolisen urakoitsijan palveluihin, joka kasvattaa kuunnostushankkeiden kustannuksia. Mikäli niittolaitteita ja poistopyyntipaunetteja olisi lainattavissa tai vuokrattavissa esimerkiksi kunnilla tai kalastuskunnilla, monet etenkin pienempien järvien hoitotoimenpiteet olisi toteutettavissa ns. omana työnä.

VYYHTI -hankkeen aloitteesta on ideoitu yhdessä paikallisten toimijoiden kanssa pyydysrakennuskurssin käynnistämistä. Kurssin rahoituksesta on alustavasti keskusteltu mm. Oulun Seudun Leader -toimintaryhmän kanssa. Kurssin toteutumisessa myös kunnilla on tärkeä rooli. Lisäksi niille kunnille, joiden alueella on ilmennyt suurta tarvetta vesikasvien niittolaitteille, on esitetty laitteiden hankkimista ja edelleen vuokraamista yksityisille toimijoille.

Maiseman- ja luonnonhoito -osio

Pohjois-Pohjanmaan alueella on hyvin erilaisia maaseutualueita. Intensiivisillä viljelyalueilla maiseman- ja luonnonhoidon huomio kiinnittyy luonnon monimuotoisuuteen ja vesiensuojeluun. Harvaan asutuilla

maaseutualueilla huomiota kiinnitetään esimerkiksi maiseman umpeutumiseen. Näistä teemoista tiedottaminen vaatii VYYHTIn kaltaisen hankkeen neuvontatyötä. Alueen toimijat tarvitsevat edelleen apua suunnitelmien laatimiseen ja rahoitusten hakuun. Koko Pohjois-Pohjanmaan alueen vetovoimaisuuden kannalta teemojen edistäminen on erittäin tärkeää.

Jatkossa paikallisten tahojen aktivointia ja kehittämistä voitaisiin tehdä entistä laajemmasta näkökulmasta eli yhdistäen kohdealueen neuvontaan vielä nykyistä konkreettisemmin molempia, sekä vesienhoitoa että maiseman- ja luonnonhoitoa. Tällaista neuvontaa voitaisiin testata esimerkiksi pilottialueilla ja koota alueelle neuvontatiimi, jossa olisivat mukana kylän erilaisiin tarpeisiin liittyvät asiantuntijat. Pilottialueilla voitaisiin kokeilla esimerkiksi osavaluma-aluekohtaisesti tai kyläkohtaisesti viljelymaan erilaisten käyttömuotojen tarkastelua hyödyntäen työskentelyssä erilaisia paikkatieto- ja muita kartta-aineistoja. Peltojen käyttömuotojen kylä- tai osavaluma-aluekohtaisella suunnittelulla voitaisiin luonnonhoitopeltoja ja muita ympäristönhoitonurmia suunnata vesistöjen läheisyyteen ja näin vähentää valuma-alueelta aiheutuvaa vesistökuormitusriskiä sekä tehostaa maatalouden ympäristökorvausjärjestelmän kautta saatavia vesiensuojeluhyötyjä. Vuonna 2015 käynnistyvä NEUVO2020 –neuvontajärjestelmä mahdollistaisi näiden laadittavien suunnitelmien viemisen neuvojen kautta tilatasolle.

Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelma 2015-2020 on hyväksytty EU-komissiossa joulukuussa 2014. Rahoitukseen liittyvät käytännöt tulevat hieman muuttumaan myös maiseman- ja luonnonhoidon osalta. Myös viljelijöiden rahoitukseen on tulossa muutoksia ja ympäristötoimet korostuvat entisestään. Näistä uusista säädöksistä ja mahdollisuuksista tiedottaminen ja neuvominen on ensiarvoisen tärkeää koko Pohjois-Pohjanmaan alueella. Edelleenkin mallisuunnitelmilla, tilaisuuksilla ja työpajoilla on tärkeä rooli siinä työssä, että saadaan Pohjois-Pohjanmaan alueelle lisää maiseman- ja luonnonhoidon kohteita hoidon piiriin ja sitä kautta myös elinvoimaa alueelle.

Yksi keskeinen maiseman- ja luonnonhoitoon liittyvä kehittämistarve on lammastalouden ja ympäristönhoidon yhdistäminen, jota hankkeen aikana edistettiin Pudasjärven alueella. Tätä työtä on tarpeen jatkaa myös tulevaisuudessa. Lisäksi erilaiset maiseman- ja luonnonhoidon mallikohteet voitaisiin koota mallikohdeverkostoksi, joihin asiasta kiinnostuneilla olisi mahdollista käydä tutustumassa erilaisten retkeilyjen yhteydessä.

8.3 Välittäjäorganisaatioselvitys- ja suositukset

8.3.1 Keski- ja Etelä-Pohjanmaa

Hanke esittää, että Pohjanmaan vesi ja ympäristö ry jatkaa yhdessä ProAgria Keski- ja Etelä-Pohjanmaiden ja uutena toimijana mukaan tulevan ProAgria Österbottenin kanssa vesienhoidon koordinoinnin ja neuvonnan tehtävien pitkäjänteistä organisointia ja vastuunjakoja. Neuvontaa voidaan jatkossa järjestää hankkeiden kautta, mutta myös pysyvän, määräaikaisten hankkeista riippumattoman toimintamallin rakentamiseen tulee pyrkiä VYYHTI-hankkeen tuloksia ja kokemuksia hyödyntäen. Pysyvän toiminnan rahoittamiseen liittyvä laaja-alainen keskustelu tulee avata. Tulevaisuudessa toiminnan piiriin tulee saada Etelä- ja Keski-Pohjanmaan lisäksi myös Pohjanmaan maakunnan alue, jotta voidaan vaikuttaa vesistöaluekokonaisuuksiin.

8.3.2 Pohjois-Pohjanmaa

Jatkotoimenpiteinä hanke suosittelee aktiivisen vesistökuormitustajien verkoston perustamista Pohjois-Pohjanmaan alueelle (ks. tarkemmin Liuska & Rahkila, 2014). Tämä edellyttää tarkempaa selvitystä verkoston toiminnan edellytyksistä sekä neuvotteluja verkoston mahdollisten jäsenten kesken. Verkostoon

kuuluvien tulee voida käyttää työaikaa verkoston kautta toimimiseen, ja tästä on voitava osoittaa selvä hyöty ja uusien toiminnan mahdollisuuksien kautta jopa resurssien säästö. Verkoston rakentaminen sisältyy ProAgria Oulu ry:n suunnittelemaan VYYHTI II –hankkeeseen.

Vesistökuunnostajien verkostoa rakennettaessa eri toimijoiden osallistumisen tavat ja roolit verkostossa tulee selvittää ja sopia. Erityisesti tulee panostaa verkoston perustamiseen ja huolehtia myös verkoston vaiheittaisesta kehittämisestä. Verkosto edellyttää sitoutumista. Verkostoon kuuluvien tulee voida käyttää työaikaa verkoston kautta toimimiseen, ja tästä on voitava osoittaa riittävä hyöty. Sitoutumisesta ja saatavista hyödyistä on neuvoteltava jatkossa jokaisen osallisen kanssa erikseen. On suositeltavaa, että työn ja resurssien jaosta verkoston keskeisimpien toimijoiden kesken solmitaan kirjallinen sopimus.

Verkoston koordinaattorin tulisi sijoittua luotettuun ja joustavaan organisaatioon ja koordinaattorille on varattava verkoston johtamiseen työaikaa (mieluiten yksi henkilötyövuosi). Verkoston koordinointiin liittyvien kustannusten rahoitus on löydettävä verkoston ydinjoukkoon kuuluvien keskuudesta tai joko kokonaan tai osittain julkishallinnosta. Myös maakuntaliiton osallistumisen kustannuksiin tulisi olla mahdollista.

Hanke esittää, että jatkossa avataan rakentava valtakunnallinen keskustelu julkishallinnon osallistumisesta yleishyödyllisen vesienhoidon neuvonnan rahoittamiseen. Jo tällä hetkellä paikalliset kuunnostajat tekevät maksuttomina talkootöinä paljon pyyteetöntä ja yleishyödyllistä työtä meidän kaikkien yhteisen ympäristön hyväksi. Tähän työhön paikallinen kuunnostaja tarvitsee tukea ja yleishyödyllistä neuvontaa hankkeen alkumetreiltä sen päättämiseen saakka, unohtamatta hoitotoimenpiteitä ja seurantaa. Kuunnostajille tarjottavaan yleishyödylliseen neuvontaan sekä koordinaattorin toimintaan tulisi olla haettavissa julkishallinnolta tukea. Tuki voitaisiin myöntää määräajaksi ja tarkastella välittäjän toiminnan vaikuttavuutta ennen jatkorahoituksen myöntämistä. Näin saataisiin suhteellisen pienellä rahallisella panostuksella aktivoitua paikalliset toimijat konkreettisiin ympäristön- ja vesienhoitotöihin.

Lisäksi hanke esittää, että toteutuneista ja suunnitteilla olevista kunnostuskohteista tulee tuottaa helppokäyttöinen tietokanta ja karttasovellus tai vähintään kohdelistaus, jota päivitetään jatkuvasti ja joka toimii vesistökuunnostajien verkoston jäsenten työkaluna. Osakaskuntia tulee tukea hankerahoituksen hyödyntämisessä, sillä ne ovat keskeisiä vesienhoidon toimijoita. Myös maa-, metsä- ja kalatalouden toimijoiden yhteistyötä ja valuma-aluekokonaisuuksien hahmottamista tulee edistää.

Allekirjoitukset ja päiväys

Oulussa 23.4.2015

Vesa Nuolioja
Johtaja

Virpi Huotari
Palvelupäällikkö

LIITTEET

1. Mediakooste Etelä- ja Keski-Pohjanmaa
2. Yhteenveto tilaisuuksista Etelä- ja Keski-Pohjanmaalla
3. VYYHTI kunnostuskohteet Etelä- ja Keski-Pohjanmaalla
4. Yhteenveto tilaisuuksista Pohjois-Pohjanmaalla
5. Mediakooste Pohjois-Pohjanmaa

6. VYYHTI vesistökunnostus- ja kosteikkokohteet Pohjois-Pohjanmaalla
7. VYYHTI valuma-aluekunnostus ja kosteikkokohteet Pohjois-Pohjanmaalla
8. VYYHTI maiseman- ja luonnonhoidon kohteet Pohjois-Pohjanmaalla
9. Vesiensuojelukohteiden kartoitus Lamujoen valuma-alueella
10. Vesiensuojelukohteiden kartoitus Kiljanjärven valuma-alueella
11. YmpäristöAgro II –hankkeen kanssa yhteistyössä järjestetyt tilaisuudet
12. Hankkeen kokonaiskustannukset
13. Yhteenveto hankkeessa laadituista esimerkkisuunnitelmista

Lisäksi viimeisen maksatuksen liitteenä rahoittajalle toimitetaan:

1 kpl Vesistöt kuntoon yhdessä kunnostus- ja hoitohankeopas

1 kpl julkaisu Järjestäytynyt yhteistyö vesistökunnostusten edistämisen keinona – VYYHTI-hankkeen selvitys vesistökunnostusten välittäjäorganisaatioista